

కీర్తిశేషులు

నా తల్లి

వేంకటలక్ష్మికి

నా తండ్రి

వేంకటరమణయ్యకి

ఈ రచయితవే

—: ముద్రితాలు. :—

కామేశ్వరికథ (నవల)
లక్షింపతిగారమ్మాయిలు (నాటకం)
కళలు : కధలు (వ్యాసాలు)
దయ్యంపట్టినమనిషి (నవల)
మనస్తత్వాలు (కథలు)
వంటింటికుందేళ్లు (నాటిక)
అనంతం (కావ్యాలు)
శిలాప్రతిమ (నాటిక)

—: అముద్రితాలు :—

మాల్వా (నవల)
తెగనిగొలుసులోలంకెలు (నాటకం)
అధోలోకాలు (కధలు)
రాంషాహీప్రణయగాధ (కావ్యాలు)
నవల (వ్యాసాలు)
చెత్తకథ (నవల)
చిత్రవర్షం (నాటికలు)
అపస్వరాలు (కధలు)
సాహిత్యం (వ్యాసాలు)
విమర్శ (వ్యాసాలు)
కావ్యం (వ్యాసాలు)
నాటకం (వ్యాసాలు)

....అనంతమైన మహాప్రవాహం ఒకటి సాగిపోతున్నది; అది కాలప్రవాహం కావచ్చు; లేదా కాలప్రవాహంలో అంతర్భాగమైఉన్న ఉన్నతకావ్య ప్రవాహం కావచ్చు: మహాకవుల కావ్య నిర్ఝరుల మధురసంగీతాన్ని వింటూ తన్మయం పొందే దీవులంమనం. ఈ ప్రవాహం అనాది; ఈ ప్రవాహం అనంతం; ఈ ప్రవాహం ఆద్యంత రహితం.

ఎక్కడో, ఎప్పుడో ఊరిననీరు పెల్లుబికి, ఒడ్డులొరసి, పొర్లి, పల్లపుదారుల ప్రవహించి, క్షణక్షణం విపులమై, గాఢమై, సంకీర్ణమై, ఒకచోట రాజహంసవలె, మరొకచోట కదనాశ్వంవలె, ఇంకొకచోట వర్షకాల కృష్ణపయోదంవలె సమయోచిత గమనాలవిరాజిల్లుతూన్న ఆ కావ్యప్రవాహాన్ని చూచినవారికి తన్మయత్వం ఏమంతమాట!

ఈమహాప్రవాహానికి జనపదాలే మాతృస్తనాలౌతున్నవి. ఆమహా మహుల కృతులే క్షీరధారలై శాఖోపశాఖలౌతున్నవి. యుగీన కావ్యరీతులే ప్రవాహగుణ నిర్దేశకాలౌతున్నవి. దుష్టబుద్ధి, అజ్ఞాని మసూచీ విషూచీ జాడ్యబీజాలతో నిండిన వసనాల పవిత్ర జలాలకలిపినట్లు కుకవులు కావ్యప్రయోజనాల విస్మరించి ఆయా యుగాల ప్రవాహాల కలుషితం చేశారు. కాని, ప్రవాహగుణ సంపన్నమైన పవిత్రజలాలు రోగ క్రిమిసంహారకాలుకూడా.

దేవతలైన పూర్వపురుషుల వాక్కునపుట్టి, దివ్యమై చెన్నొందిన ఈ మహాప్రవాహాన్ని దూరులైన సగరాదుల చితాభస్మాలపై పనిపి వారి ఆత్మల్ని పునీతం చేయటం కోసమే ఈ భగీరథ ప్రయత్నం సాగిస్తున్నాను. ఇదుగో గంగావతరణమౌతున్నది. పరమ శివులవలె దీనిని శిరసావహించండి. కావ్యదూరులైన సగరులారా! మీ ఆత్మల్ని క్షాళనం చేసుకోండి. ఈ నవవేదం పఠించండి :

ఇది సాయం సంధ్య.

సాయంసంధ్య

గౌతమి.

... పశ్చిమాకాశపు స్వర్ణకాంతులు ఆకుపచ్చని గౌతమీ నదీజల తరంగాలపై పడి విచిత్రవర్ణాల పూసుకున్న సంధ్యా సమయంలో, శీతల జలతుషారాలతో నిండిన మందమారుతాలు మన హృదయాల స్పృశించాలనే ఆశతో, అనునిత్యదారిద్ర్య దుఃఖాలవలువల్ని ఊడ్చి, దైనందిన వేదనాపరివిద్ధ హృదయాన్ని చేతబట్టుకొని గోదావరీనదీతీరంపై షికారుచేస్తున్నాను.

గంధర్వనాట్యం చేస్తున్నది గోదావరి. ప్రకృతివలె చిత్ర విచిత్ర చిత్రాల లిఖిస్తున్నది. నర్తకివలె వివిధగతిరాగాల విన్యాసాల ప్రదర్శిస్తున్నది. పరమశివునివలె తాండవమాడుతున్నది. ఆమెనృత్యకోలాహలం నాహృదయంలో ప్రతిధ్వనిస్తున్నది. ఆమె సౌందర్యం నాకన్నుల కట్టినట్లున్నది. గంభీర మనోజ్ఞభావాలు నాలో మందమారుతాలై హృదయవీణాతంత్రులను స్పర్శిస్తున్నవి. నాముందీ గోదావరి పరిగెడుతున్నది. 'పరిగెట్టవద్దు తల్లీ' అని ప్రార్థించ బుద్ధవుతుంది. కవికి ఆమె కౌగిలిలో కనుమోడ్చటంకన్న కావలసినదేముంది ?

ఆమె నిర్మలాంతఃకరణలోని మాధుర్యం చవిగొనాలనే ఆకాంక్ష ! ఆప్రవాహమే నాయోచనల్ని పునీతం చేయాలనే వాంఛ ! ఆలోచనలు నిశ్చలాలనే ఆవేదన !

నాఆవేదనని ఆమెతో చెప్పుకోవాలి. అందుకే ఆగ పుంటాను ఆమెని ! ఏనాటి సంబంధమో మాఇద్దరికీ ! అందుకే ఎలుగెత్తి ఆక్రోశించాను:

ఓ దివ్యగౌతమీ, ఓ భవ్యగంగ !
పారకే పారకే పరుగులన్ వారి.

నీనీలి నీలాల నినదించు తరగ
చిత్రించు చిత్రాల చిత్రకారులకు

నీ చిరుతరగల నృత్యవిన్యాస
మ్మానటేశునిభంగి నడకించ నీవె.

నీ చిరుతరగలన్ నినదించు రవళి
నాలోన లోలోన నడయాడ నీవె.

లోలోన కనరాని లోతు నీడలను
అమృతమ్ము చిలికించు ఆర్ద్రిగాత్రాల
పాడనీ పాడనీ పదిమంది కవుల
పాడనీ పాడనీ పదిమంది కవుల.

ఓ దివ్యగౌతమీ ! ఓ భవ్యగంగ !
పారకే పారకే పరువులన్ వారి.

పన్నుండు నీనుండి పరతెంచు మధువు
నాలోన లోలోన నటియింపజేసి
నీనీలి తరగలన్ నిత్యకౌగిలిని
కనుమోడ్వ నీయవే కవినైన నన్ను
నీ నీలినీలాల నిర్మలత్వాన
పరిసరించి ప్రవహించు ప్రభయె నీ ఆత్మ
మాపైన నిండార ప్రసరించుచనుక
సుడిగొని నదియించి చోద్యమ్ము గొలుపు.

ఓ దివ్యగౌతమీ ! ఓ భవ్యగంగ !
పారకే పారకే పరుగులన్ వారి.

నిష్ఫలయోచనా ! నిలుచుండు చాలు ;
మంజులమ్మగు దివ్య మకరంద నదము,
ఈకవీ హృదయమ్ము ప్రవహించి నిన్ను
తళుకొత్తు భావాల తన్పివేసెడిని.
ఎందుకే ననువీడి పరుగులన్ పెడుదు ?
ఎన్ని శతాబ్దాల ఎరుకయే మనది !
పరివహించి పరివహించి పరుగెత్తిపోక
నామాట నాబాధ చెప్పుకోనిమ్ము.

ఓ దివ్యగౌతమీ ! ఓ భవ్యగంగ !
పారకే పారకే పరుగులన్ వారి.

చైతన్యం.

ఏమిటో నా వెర్రిగాని, ఈ మహాప్రవాహం ‘అనంతం’ కదా ! ఎక్కడికి పోతుందిది ? నాకుముందు ఎందరు కవుల అనుభూతుల్ని పొందలేదు ? ఎందరి ఆవేదనల్ని ఆమె వినలేదు ? ఎందరికి తన అమృతాన్ని ప్రసాదించి వారిజీవితాల పునీతం చేయలేదు ?

ఏనాటివారీ కవులు ? ఏనాటివారీ కవులు ? గుండెల్లో కుంపటితో పెదవులపై చిరునవ్వులుచిందే కవులు ఈనాటివాళ్లా? లక్ష సంవత్సరాలన్నా కనీసం వేయి సంవత్సరాలన్నా వయస్సు గలవాళ్లు. ఆ నాటిదే గోదావరి. ధృవనక్షత్రంలాంటి కవియశస్సు, ఆర్ద్రనయనాలతో, కంపితగళాలతో నూత్న చైతన్య స్రవంతిని ప్రపంచానికి ప్రసాదించే దీక్షాకంకణులు కదా కవులు !

ఈ మంత్రజలాల అమృతశీకరాలు నాలో రావించిన జ్ఞానబోధకు నేను బద్ధుణ్ణయ్యాను. ఆ చైతన్యప్రవంతికి బద్ధుణ్ణయ్యాను. పూర్వకవి ప్రతిభా విశేషాలకు ముగ్ధుణ్ణయ్యాను. అందుకనే ఇంత దర్పం వచ్చింది నాలో; అనూనమైన సాంప్రదాయమే నాకీ అహంకారాన్ని కలిగించింది. ఆ అహంకారం తోనే నేనిట్లా ప్రకటించాను :

1

నవ్వే — చిరునవ్వే
ముసలీ — ముదుసళ్ళం
ముదిమీ ముదుసళ్ళం
దశ శతాబ్దులు
శత శతాబ్దులు
వయసే మా వయసే

2

సౌప్తిక నిశ్శబ్దం
ఈ ధ్రువనక్షత్రం.
వాలికే హిమకణాల
వాణికే నిశగణాల
ప్రపంచానికే ప్రపంచానికే
ప్రసాదించుతాం.

3

అశ్రాంతము విశ్రాంతీ
స్రవంతిలోనే
నూతన మేదైనా
చేతన రూపేణా
ప్రపంచానికే ప్రపంచానికే

4

నవ్వో చిరునవ్వో
ముసలీ ముదుసళ్ళం
ముదిమీ ముదుసళ్ళం
దశ శతాబ్దులు
శత శతాబ్దులు
వయసే మా వయసే

తపఃఫలం

....చైతన్యం మండుతున్న అగ్నిలాంటిది. అది మన పాపాలను దహిస్తుంది; మనజీవితాలకు వెలుగిస్తుంది. వివేకికి ఈ చైతన్యం ఆహితాగ్ని లాంటిది. సృష్టి గమనాన్ని, సృష్టి పరిణామాన్నీ అవగతం చేసుకోటానికే ఈ చైతన్యం సిద్ధిస్తుంది. అప్పుడు కవికి సృష్టిలోని సర్వవస్తువులకీ అర్థం గోచరిస్తుంది. పదాల అవయవార్థాల విడిచి పదసమ్మేళనంలో అలంకారిక తాత్వికార్థాలను క్రుమ్మరించటంకోసం ఈచైతన్యం తోనే వర్తిస్తాడు కవి.

ఒక సీతాకోకచిలుక కనిపిస్తుంది. దాని రెక్కలలో ముద్రించుకొన్న మనోహరవర్ణాలచూచి ముగ్ధులనౌతాం

ఆ తర్వాత మన హృదయంలోని భావాల చిత్రివర్ణాలుకూడా జ్ఞాపకంవచ్చి దాన్ని నోరారా

"నా మూగలోని పలుకా !"

అని పిలుచుకుంటాము. అంతవఱకూ స్తబ్ధులమై తిలకిస్తూ కూర్చున్న మన ఆత్మలు ఉప్పొంగి శబ్దాల రచిస్తాయి. గానాల పలికిస్తాయి; భావాల ఒలికిస్తాయి. మనహృదయంకూడా దానితో సమంగా నర్తించాలని మథనపడుతుంది: తనలో, మరుపురాని ఆ సౌందర్యాన్ని ముద్రించుకోవాలని చూస్తుంది, మన చైతన్య మట్లాకాదు. ఆ సీతాకోకచిలుకనే

"నా జీవలోక విదితా !"

అని సంబోధిస్తుంది. విశ్వ రహస్యాన్ని ద్యోతకంచేసే మహా శక్తిని ఆ రంగురెక్కల పుర్వులో చూస్తుంది. మొదట గొంగళీ పురుగుగా — జుగుప్సాకరంగా కనిపించినదే కాలక్రమేణా అపు రూప సౌందర్యరాశిగా కనిపించటం మన చైతన్యానికి ఆశ్చ ర్యాన్ని కలిగిస్తుంది. అందుచేతనే గతకాల దౌర్భాగ్యం దానిలో నిద్రించుచున్నట్టుగా తోస్తుంది. లేపితే ఆనిద్ర వదలి జుగుప్సా కరమైన తొలిరూపం నేటికీ ఈ సౌందర్యరాశిలో గోచరిస్తుందా అన్నట్టు అనుమానం కలుగుతుంది. నేడు, ఒకప్పటి గొంగళీ పురుగువలె నిద్రావస్థలో మునిగిన మానవజాతి చైతన్య మూర్తియై ఒకనాడు సీతకోక చిలుకలవలె వికసించే రోజు రావచ్చు. ఆ ఆశ కలుగుతుంది మనకి ! నిజమే దుర్భరవర్త

మానం గం మనకు ఉజ్జ్వల భవిష్యత్తు ఉంది. అందుకనే ఆ సీతాకోకచిలుకను విడువబుద్ధికాదు. ఆ సీతాకోకచిలుక నేర్పే పాఠాన్ని స్మరిస్తే ఇలా పాడబుద్ధవుతుంది ....

ఓ సీతకోకచిలుకా !
నా మూగకోని పలుకా !
పరుగిడుచు పారిపోకే
నా జీవలోకవిదితా !
నా దృష్టి దాటిపోకే
సీతోటి ఆటలందే
నా గుండె పొంగిపోవు.

ఓ సీతకోకచిలుకా !
పసుగెత్తి పారిపోకే
ముద్రించు హృదయమందే
చిత్రించుకొందు నిన్నే
నీ మొదటిరోతరూపున్
కాలాన విడిచిపెట్టే
విపరీతసృష్టి స్నిగ్ధా !

ఓ సీతకోక చిలుకా !
పరుగెట్టి ఎగిరిపోకే
చనిపోవు కాలమంతా

నిద్రించుచుండు నీలో.
నావంటి దుఃఖితులలో
చైతన్యమూర్తులంతా
నీవలెనె అవతరించన్.

ఓ సీతకోకచిలుకా !
నామూగలోని పలుకా !
నాజీవలోక విదితా !
పరిగెట్టి పారిపోకే
నాదృష్టి దాటిపోకే

కుసుమలాస్యం

.... ఒక సాయంత్రం ఇంటిదగ్గరే విశాలమైన ముందు వాకిట్లో పడకకుర్చీలో నడుమువాల్చి, కాళ్ళాడిస్తూ ఎదురుగా వీధిగుమ్మం ప్రక్కన విరియబూసిన గరుడవర్ధనాన్ని చూస్తున్నాను. ఆకుల అడుగున బంగారు పిచ్చుకగూళ్ళవలె వ్రేలాడుతున్న చీకట్లు, పైన కారునల్లని రాత్రి నక్షత్రాలవలె తలవిప్పుకు నర్తించే తెల్లని గరుడవర్ధనాలూ కనిపిస్తాయి. ఎందుకో ఆ చీకట్లకు ఆకులతో ఆ గుసగుసలు! నా మనస్సు కలతపడి, వివిధ భావాలను విరియించుకొంది. నావైపుచూసి నవ్వుతాయి పువ్వులు. పువ్వుల్లో పువ్వునై ఆకుల్లో ఆకునై ఆడుకుంటాను.

ఆ సౌందర్యమే నా హృదయాన్ని ప్రోగిస్తున్నట్టుంటుంది. వళ్లమర్చిపోయి 'హాయిహాయి!' అనుకొంటున్న నాకు 'ఔను ఔన'న్నట్లు గరుడవర్ధనాలు తలలాడిస్తాయి; నిజమే కావచ్చు. ఎంత చీకటిలో, ఎంతటి నిరాశలోకూడా మధురభావాలే మానవత్వాన్ని నిలుపుతవేమో ననిపిస్తుంది నాలోనాకే.

తలిరు విరులను తాక
ఇరులు తురిమినవేళ
చిరుగాలి చెలరేగి
పూవు పొత్తిళ్ళలో
గుబురు చివురులతోన
గుసగుసల్ ఆడినది.

అపుడె నామనసులో
భావాల దొంతరలు
మొగడు తలపులతోన
నర్తించి నర్తించి
నాలోన లోలోన
విరిసినవి కురిసినవి.

మసక చీకటి మాయ
ముసుగులో మగతగా

జిగిసోన కురియుచును
మనసార ఉప్పులార
గరుడవర్ధన నతులు
పకపకా నవ్వినవి.

మంద మధురస్మితపు
విమల ముక్తాశ్రీలు
కమ్మదన మొలికింప
పూవులో పూవునై
నతులతో నుతులతో
నర్తించినానపుడు

ఆత్వదీయానంద
సౌందర్య శోభలే
స్నిగ్ధ హృదయాలతో
కైవారమొనరించి
వన్నె వన్నెల వీణ
సొగసుగా మీటినవి.

గరుడవర్ధన బృంద
సుమనాలు హాసనాల
ఒలికించ వలికించ
శృతికల్పి లయకల్పి

పలుమారు పాటితో
పకపకా నవ్వితిని.

అనుకోని భావాల
ఆవేశమందునే
'హాయి హాయీ హాయి'
అన్నానొ లేదో
తలలూచె తలలూచె
గరుడవర్ధన పతులు.

కార్త్తిక పౌర్ణిమా
కౌముదులమించి
వెలుగొంది వెలుగొంది
వెంలేనిహాసు
చలిగాలిలో నెగిరె
గరుడవర్ధన పతులు.

ఒరపుమీరగ నెరపు
గరుడవర్ధన గముల
పొదలలో పెనురొదల
మెదలు తుమ్మెదజాలు
కొదమ చెలిగీతాల
పాడినవి పాడినవి.

అపుడు నా ఎడదలో
అనిపించెనదిఏమొ
కారుచీకట్లలో
పటు నిరాశలలోన
మానవాళిని తేల్చు
మధుర భావాలని.

బాలల్లారా!

పువ్వులు జ్ఞాపకం వచ్చినప్పుడల్లా నాకు పిల్లలు జ్ఞాపకం వస్తారు. తల్లులు మొగ్గలు తొడిగిన మొక్కలు; దరవికస్వర కుట్మలాలు పిల్లలు. ఆ పిందెల్నీ, పువ్వుల్నీ చూస్తూంటే మనస్సులో అవిరళానందం కలుగుతుంది. చిన్నపిల్లలు, చిరునవ్వులు, స్త్రీలు, పువ్వులు లేకపోతే ఈజగత్తుకు సౌందర్యమే లేదేమో !

అనుక్షణ దుఃఖభూయిష్టమైన ఈ లౌకిక జగత్తులో అప్పుడు పుట్టిన బిడ్డకన్నా ఆనందదాయి ఏది? ....కాని దరిద్రింతో, రోగాలతో కృంగి కృశించిపోయిన ఈ ప్రపంచం మెడలో పసిబిడ్డలు నేడు బండరాళ్లగా మారుతున్నారేమో అనే ఆలోచనకూడా వస్తుంది. స్వర్గలోకంలోని ఏ అమూల్య సుఖాలను విడిచిపుచ్చి ఏశాపంవల్ల ఈలోకంలోకి అవతరించ వలసి వచ్చిందో ఈ దేవతలనుకున్నప్పుడు

"కాలపరిధిపై జారిపడితిరా!"

అనిపిస్తుంది. పరాత్పరుని ప్రాంగణంనుంచి నేలమీదపడి వికసించటంకోసం రాలిపడ్డ మొగ్గరే పిల్లలేమో !

తియ్యని రేకలతో నిండిన గులాబి, వికసించని మొగ్గ మనల్ని ఊరించి, మైమరపించి, క్షణంలో నశించినట్టు మధుర స్మృతుల్ని మాత్రమే విడిచి మాయమయ్యే పసిపాపల్ని తలపోస్తే దుఃఖం ఇనుమడిస్తుంది. క్షణంలో మాయమైన ఆక్షణ ప్రభలకోసం, ఆ హరివిల్లులకోసం ఎంత దిగులు పడలామో!

ఆలోచిస్తే వారిజీవితాధ్యాయాల్లో
"నవ్వేదల్లా ఎట్లాపోవునో
ఏడ్చేదల్లా ఎట్లామిగులునో"

స్పష్టంగా, చదివినట్టు అర్థమవుతుంది. అలాంటి పిల్లలవల్ల కలిగినకడుపుశోకం ఎంతమాటన్నా అనిపిస్తుంది. ఆదుఃఖంతోనే

కన్నకల్లి లలికడుపులు పండిన
పూపల్లారా, పాపల్లారా
కృత్రిమమెరుగని పువ్వుల్లారా
కన్నుల విప్పని కందుల్లారా
గతియించిన ఓ చిటికె వెలుగులో
మెరసి మెరసి చిరునవ్వుల నవ్వే

సిగ్గుపడే నా పాపల్లారా, పూపల్లారా
కాలపరిధిపై జారిపడితిరా

మీ చిరునవ్వుల మైమరపించే
బాలల్లారా, బేలల్లారా
ప్రకృతిలోపలి కృత్రిమ తత్వం
ఊరించును మీ వలపుల జల్లీ
కవ్వించును మీ పోలికచూపి
అంతలోనె ఇటె పోగొట్టును మిము
క్షణభ్రత్ప్రభలుగా వెలిగిపోదురా !
కన్నుల హరివిల్లుంచిపోదురా !
గడియో అరగడియో ఆనందాబ్ధిని
ఓలాడించి పెం మాయమౌదురా
ఇంద్రధనస్సులె, ఈలపాటవలె

పూవుల్లారా, పాపల్లారా
కన్నులు విప్పని కందుల్లారా
కపటాలెరుగని బాలల్లారా
మీరే మీరే మా కన్నులలో
ప్రపంచక విజ్ఞాన గ్రంథములు
మీరే మీరే మాకన్నులలో
వెలుగునీడలూ సుఖదుఃఖాలూ

ఆనందాలు, సంతోషాలు
ప్రాపంచిక విజ్ఞాన గ్రంథములు
ప్రపంచముంచిన గ్రంథాలూ
ప్రపంచముండిన గ్రంథాలు.

నవ్వేపిలా ఎట్లాపోవునో
ఏడ్చేపిల్లా ఎట్లా మిగులునో
చదివెదమండీ మీ పుటలల్లో
అరమోడ్చండీ కన్నుతామరల
పూవుల్లారా, పూపల్లారా
పాపల్లారా, బాలల్లారా
వెలుగుమాసిన — మరునిమిషంలో
ఎటునెటు పోవునో మనప్రాభవములు ?
జారిపోతిరా మారిపోతిరా క్షణప్రభలుగా.

పుట్టబోవు ఓ బాలల్లారా, పూపల్లారా
పుట్టకండి ఇక పుట్టకండి ఓ పూవుల్లారా
కాలినకడుపున మంటలుండుటలు
పుత్రశోకమున నరకముండుటలు
ఎరుగన్నేరని పాపల్లారా, కందుల్లారా
పుట్టబోవు ఓ బాలల్లారా, పూపల్లారా
పుట్టకండి ఇక పుట్టకండి ఓ పూవుల్లారా.

ఉపేంద్రా!

... ఆ బాధ ఎంతవరకూ వచ్చిందంటే, జీవితంలోని ఏ మంచినిగాని, ఏ ఆనందాన్నిగాని శంకించే దుఃస్థితికి తెచ్చింది. అన్నింటా, అన్నింటా దుఃఖమే కనిపించే దుఃఖ భాగుణ్ణయ్యాను.

ఎందుకు, 1944 నవంబర్ ఇరవై రెండుననుకుంటాను. సోమసుందర్ కొడుకు ఉపేంద్ర ఏడురోజుల పిల్లాడు. అతగాణ్ణి చూడాలని, నేనూ సో. సు: మాన్నూ వెళ్లాం. ఆ పిల్లణ్ణి నాచేతికిచ్చి ఆశీర్వదించమన్నారు మాతామహుడు. నేను మనస్సులోనే ఆశీర్వదించాను. అప్పటి నా మనస్సులోని భీభత్సాన్నీ, ఆవేదననీ నేనిప్పుడు వెలిబుచ్చలేను. అప్పటికే నాకు ముచ్చెమటలూ పోశాయి. ఈ పిల్లవాడు నా ఆశని పరిహసించినట్టు నా ఆశీర్వచనాన్ని వెక్కిరించినట్టు కనిపించింది. అప్పటి నా మనోభావాల్ని ఈ గీతం ప్రతిబింబిస్తున్నది.

ఉపేంద్ర నేడు ఆ గీతాన్ని చదువుతాడు—తనమీద నేను వ్రాసిన కావ్యమని. అతడు చిరంజీవి కావాలని నేడున్నూ ఆశీర్వదిస్తున్నాను.

నిన్ను చూసి నీలాగే విచ్చిన
విరిమల్లెలు సన్నజాజులూ

దీవించే దేవతలతో
తలలను పంకిస్తున్నాయ్;
మరణించిన మూర్తులతో
నీ చిరునవ్వున తొణికే
సొగసు క్రిందినైర్మల్యం
ఏదో గుసగుసలాడుతోంది.
ఉన్నట్టుగ జడిపించే
శక్తేదో చెమరుస్తున్నది
వికటంగా హాసాన్ని;
చుక్క చుక్కకే
మధ్యన మాగిన చీకటి
బాపుపమంటూ ఉన్నది.
ఏదో భయమేస్తే
బాధకు నిట్టూరుస్తే
నా గొప్పవె నీ కారతి.

సుధాపరీక్ష

మృత్యువూ, జీవితమూ – ఈ రెండూ నన్ను భయపెట్టి ఈ రెండిటినీ విడదీయలేని దుస్థితిలోకి నన్ను దింపాయి.

కాని అనుకుంటానిప్పుడు :

నిజంగా భయపడవలసింది మృత్యువుకు కాదు. మృత్యు వనేదెక్కడున్నది మరణంతప్ప? కనుక మరణించడమే దుఃఖభాజనత్వం.

జీవన్మృతుడు దుఃఖభాగుడు. జీవితం మనముందు పరుచుకున్న అవకాశంలాంటిది. జీవితానికి భయపడ్డ మనిషినినేను. ఆ రోజుల్లో 1945 అనుకుంటాను: ఒక సాయంత్రం, ఏటి కొప్పాకలో వరాహనదీశయ్యలో ఒంటిగా షికారుకు బైలు దేరాను.

దారిలో నన్ను పలకరించింది ఒక మానవ మస్తిష్కం. దాన్నిపుచ్చుకుని పూర్వం నిగనిగా మెరిసిన కళ్లకంతల్నీ, పూర్వం చిరునవ్వుల చిందించిన పెదాల లోపలి పళ్లనీ, పూర్వం నల్లని కేశపాశాలు విరజిమ్మిన శిరోపరితలాన్నీ స్పర్శించాను.

మృత్యువుతెచ్చిన మార్పిది. ఆ మార్పుని ఆ మస్తిష్కమే చూచుకుంటే మృత్యువుతో ఏమని మొరపెట్టుకుంటుందో అనిపించింది.

" ఓ మృత్యుదేవతా !
ఓ సత్యదేవతా ! "

తరగపై నురుగులా
పరగుకొను ఎమ్మొకటి

పాడినది పాడినది
పాటొకటి పాడినది:

"నా పురెక్రి బొరుగ్రిలను
పూచె ఆమనిపూలు
నంనల్ల ముత్యాలు
నా నీలి కనుగుర్రిల్లు —
చెప్పవే చెప్పవే
చూచినావో లేదా ?"

"ఓ మృత్యుదేవతా !
ఓ తామసీసుతా !"

మల్లెపూలావున్న
తెల్ల తెలయెమ్మొక్కటి
పాడినది పాడినది
పాటొకటి పాడినది.

"నా బోసినోటిపై
చిలుకరించిన చిందు
ఒలుకబోసిన వెలుగు
చిట్టి నా చిరునవ్వు
చెప్పవే చెప్పవే
చూచినావో లేదా ?"

"నా మృత్యుదేవతా !
నా కాటిదేవతా !"

గుల్లసున్నమువంటి
వెల్లనగు బొమికొకటి
పాడినది, పాడినది
పాటొకటి పాడినది.

"నా కురుల జలదాలు
నలుగడల క్రమ్ముకొని
కుమ్ముకొని, వమ్ముగని
మాయమైనాయంట
చెప్పవే చెప్పవే
చూచినావో లేదో ?"

చావు

ప్రసూతివైరాగ్యం, స్మశానవైరాగ్యం — ఈరెండు క్షణమాత్రం మనిషిని ఆవహించి విషాద భావాలతో ముంచెత్తుతాయి. కాని, మరుక్షణంలోనే చెల్లాచెదరై పోతాయి.

ఆలోచించినకొద్దీ ఈ మృత్యువుకి మనం ఎందుకు జడవాలా అనిపిస్తుంది. బైబిల్‌లో ఆదం ఈవ్‌లకు శాపమే నిజమైతే మృత్యువును కన్నవాడుకూడా మానవుడే. అలాంటి మానవుడు మృతించటం కాలధర్మమేనేమో !

ఈ మృత్యువుని తలచుకుని ఎన్నోసారులు చావటం ఎన్నోసారులు పుట్టటం జరుగుతోంది. ఆశ, అంధకారబంధురమైన లోకానికి ఆకాశదీపమైనప్పుడు మనకెందుకీ చింత కలగాలి ?

ఆ చింతతో మానవుడు ఎందుకు తననుతానే మారణహోమం చేసుకోవాలి ?

చావునుకన్నది మానవుడు;
చావునుగన్నది మానవుడు;
చాలామారులు చచ్చాడు;
చాలామారులు పుట్టాడు;
చచ్చేఅతనిని చూచీ
చచ్చినమూర్తులుకానీ
చావని వాంఛలుగానీ
స్వాగతమీయకపోగా
ఏదో ఏదో అనుకుంటూ
ఏదీ ఏదీ రాదంటూ
మానవుడే తన మరణంకై
మారణహోమం చేస్తాడు
దారుణహోమం చేస్తాడు.

దేవుడు

ఓయి దేవుడా ! ఎంతపని చేశావయ్యా ?

కనుపించనివాళ్లకోసం కనిపించినవాళ్లని విడిచి, వెలుతుర్నివదలి చీకట్నితలచి, జీవాన్నిమాని కష్టాల్ని వెదకి, రత్నాల్నివీడి రాళ్లనే నెమకి అలసి సొలసిపోయేటంత మూర్ఖులుగా మనుషుల్ని తయారుచేశావా ?

అది దేవునితప్పు కానేకాదు. దేవుణ్ణి సృజించినవాడి తప్పు: తన్ను మరచి పరాత్పరుడిలోనో, పరాత్పరుణ్ణి మరచి తనలోనో సర్వశక్తుల్నీ తలపోసిన మూర్ఖులు మానవులౌరారా ! దేవుడుమాత్రిం ఎవరు ?

దేవుడుచేసిన మనుషులందరూ
మనుషులుచేసిన దేవునిచుట్టూ
కాలూ కన్నూ కామం కోర్కె
చెవీ చెయ్యీ అన్నీకలిగిన
కాంతా కనకం కాపీనంగల
మనుషులు చేసిన దేవునిచుట్టూ
దౌర్భాగ్యంలో దురదృష్టంలో
పేమా జాలీ శాంతీ దాంతీ

రావాలంటూ దండాలిడుదురు.
అన్నిటికోసం ఆ పరమాత్మకు
ఇళ్లూ గుళ్లూ అన్నీ కడుదురు.

ప్రేమా జాలీ శాంతీ దాంతీ
అన్నీ దేవునివంటూ అన్నా
ప్రేమా జాలీ శాంతీ దాంతీ
అన్నీ మనిషివె చూస్తే ఎన్నీ.

అంటే నిజముకు ప్రతిమానవుడూ
మానవమూర్తినె ధ్యానిస్తాడు.
టర్కీ యూదు క్రైస్తవ హీదన్
మహమ్మదీయులు మాలలు సిక్కులు
ఎవరైనా ఆ మానవమూర్తులె.
ప్రేమా జాలీ శాంతీ దాంతీ
ఎక్కడ ఉండునో అక్కడె దేవుడు.

.... అందుకనే మనం నిజమైన దేవుణ్ణి తెలుసుకోవటం కోసం వెలుగు నీడల మిశ్రమమైన సంధ్యాసమయాన్ని విడిచి కారునల్లని జీవితాకాశంలో మిణుక్కుమనే నక్షత్రాలవంటి మానవ జీవితాల్ని పరిశీలిద్దాం. అశేషమైన మానవానుభవాన్ని చవిచూద్దాం. అపారమైనమాన వానుభూతుల్ని పరిశీలిద్దాం.

ఇదిగో అర్ధరాత్రి !

అర్ధరాత్రి.

గోదానదిపొంగింది

అటుచూడు :

ఏటేటా ఉప్పొంగిపోయే గోదావరీ పయఃపారావారాలు పాతలంకల్ని తుడిచిపెడుతూ, కొత్తలంకల్ని సృష్టిస్తూ, దుంగల్నీ దూలాల్నీ ప్రేమించే మానవ స్వభావాన్ని అరికడుతూ, ఏటేటా ఉప్పొంగిపోయే గోదావరి !

ఒకఏటి విషాదగాథ అది; ఒకవీటి విషాదగాథ అది.

గోదావరీ తరంగాలు లంకచుట్టునా సికతాతలాన్ని చుట్టుముట్టినతీరు, లంకను ముంచెత్తివైచినతీరు వర్ణించటానికి భాషయే కొరతవడుతున్నదినాకు.

అంతకన్నా ఆ ఆలనుంచల మూగవేదనలనుగానీ, ఆ తండ్రి నిట్టూర్పులనుగానీ, ఆ గోదావరి హడలి తన తరంగాల నామృత శిశుకళేబరాన్ని తల్లిపాదాల చెంతకు పంపిన తీరునుగాని వర్ణించటానికి ఎన్నిభాషలున్నా అసమర్థాలే.

ఆ మూగవేదనని మానవులే అర్థంచేసుకోవాలి. అంతే.

"ఓ .... రొర్ .... ర్రోయ్ !
హోరికన్నా .... హోరికన్నా !
ఓ హోర్ .... వెంకన్నూహుయ్ !
ఓ .... హోయ్ !"

"పొద్దుకుంకేసింది — గోడా
పొంగిపొరలేలాగ — ఉంపే
పెందకాడే పసుల — తోలుక
వేగిరారా ఓరికన్నా !
ఓ .... రార్ ర్రోమ్ !"

కన్నతల్లీ — కన్నతండ్రీ
కన్నకోసం — రేకలేస్తే
కన్నకడుపుకు
చిచ్చేపుట్టిందో
కన్నకసలే చెవినిపడదు

ప్రతిచీ దిక్కునపుట్టిన గాలులు — అల్ల నల్లనల నల్ల నల్లనై
ప్రళయకారులై
హృదయభేదులై
భైరవ భీకర ప్రళయ సమయ పర్జన్యపు గర్జ్యలచేసెను.
హోరుహోరుమని వీచేగాలికి
చెట్లతలలు ఢీకొన్నవి నేలను
తరగ లేచినది తాళంఎత్తున
ఘోరుఘోరుమని లేచే తరగకు
తరగ తలముపై నురుగు క్రమ్మినది
లంకచుట్టునా నురుగు చిమ్మినది.

ఘోరఘోరమను రంగత్తుంగ తరంగ సంతతులు
అంకచుట్టునా — సికతాతలమున
చుట్టు ముట్టినవి
ముట్టడించినవి !
లంకచుట్టునా — సికతాతలమున
పొంగిపొర్లినవి;
పొంగిపొర్లినవి;
ఘోరఘోరమను రంగత్తుంగ తరంగ సంతతులు
చూపుమేరలో — సికతాతలమున
చుట్టుముట్టినవి
పొంగిపొర్లినవి
అయ్యో కన్నా ! అయ్యో కన్నా ! వెర్రివెంకన్నా !

క్రమ్ముకొచ్చే — చీకటులలో
సొమ్ములన్నీ — యింటికొచ్చెను;
కన్నమాత్రిం — కానుపించడు—
కన్నకడుపున — చిచ్చెపుట్టిందో ?

వృద్ధగాత్రమున - తల్లితండ్రులు
'కన్నఏడి ?' అనగా
అరుగులుసాచెను - ఆలమందలు
"అంబా" అనితాము;

"కన్నకొడుకు మాకడుపున చిచ్చా ?"
కన్నతల్లి అడుగున్
కంటనీటితో —శూన్యభావమున
తలనుతిప్పు ఆలూ
"మీ పొట్టకోసమై — తోలినకన్నడు
కన్నదేడె తల్లీ ?"
ఆలతల్లులకు తెలుసో ఏమో
తెల్లపోయెనపుడు;
కన్నకోస మా కన్నతల్లి తా
విలపించిందపుడు
తల్లిశోకమును — కనలేకప్పుడు
ఆయి ఘోరుమని ఏడ్చె;
కడుపుమంటతో — కాలినకడుపున
కన్నతండ్రి, నిట్టూర్చె.

"తల్లులారా ! — తండ్రులారా !
పొంగిపొర్లే — తల్లిగోదా !
కన్నకోసం — ఏడ్వమన్నారా !
పొమ్ములారా — తరగలారా !
కన్నకడుపున మంట పెట్టేరా ?
ఒక్కకడుపే — ఒక్కకొడుకే
దక్కకుండా — పొట్ట పెట్టేరా ?"

తల్లి ఏడ్చెను — కన్నకోసం
తండ్రికూడా — కుమిలిపోయెను
ఆలమందలు — హడలిపోయెను
తరగపొంగులు — తరిగిపోయెను.
తల్లిశోకముకు - కరిగిన గోదా
తరిగి తరిగి తన - తరగల పిలచెను
కన్నకోసమయి - విలపిస్తూనే
ఒడ్డుకడకు తా - వచ్చిన తల్లిని
తల్లిశోకముకు - కరిగిన గోదా
అలలు పనిపికొని కడిగెను పాదాల్
తల్లిశోకముకు - కరిగిన గోదా
తల్లడిల్లెనో - చిచ్చు కడుపునను
వణకిపోయెనో - మాతృ శోకముకు
అలల నంపినది - కన్నని తల్లికై.

కన్నకొడుకు గతి - కాంచిన తల్లి
గోలు గోలుమని - మూర్ఛవోయినది;
నిశ్చల సమాధి - నియమించిందో
శాశ్వత నిద్రకు - తరలిన కన్నని;
కన్నకొడుకు గతి - కాంచిన తల్లీ
గోలు గోలుమని - మూర్ఛ వోయినది;

తల్లిగోదా ! తల్లిగోదా ! కడుపునిండిందా ?

పాపాయికేవ్వుమంది

ఇటుచూడండి :

అన్నని కోల్పోయినచెల్లి రోదిస్తున్నది. పిల్లలకు కావలసినన్ని పువ్వులున్నాయి ఆమెకి. కాని ఆమెకు అన్నకావాలి. ఎక్కడనుంచి వస్తాడు అన్న !

అన్నలేని ఆటలు అఖర్నేలేదంటుంది ఆమె. తన నిదర్లోని కలలన్నీ చెప్పాలట ఆమె.

పిచ్చితల్లి కాకపోతే ఏనాడో దైవసాన్నిధ్యాన్ని చెందిన ఆ అన్న మళ్లీ ఎక్కడనుంచి వస్తాడు ?

"నా
నిదర్లోని కలలనెన్నో - చెప్పాలమ్మా !
అన్నేడమ్మా
మా
అన్నేడమ్మా

ఝుమ్కఝణా ఝుమ్కఝణాఝుం

[నృత్యం]

పూలతోట ఈనె కొన్ని వాసంతాలు
చామంతులు సనజాజులు పూచాయమ్మా
కొన్నినపై పాటపాడు — తుమ్మెద తల్లీ
అన్నేడమ్మా
అన్నేడమ్మా !

ఝుమ్‌కఝుణా ఝుణా ఝుమ్‌కఝుం

[నృత్యం]

సీతకోకచిలుకరెక్క రెపరెప లాడూ
కోనలోని చిన్నికలువ తేనెలచిందూ
అన్నలేని ఆటలు నాకేలనె తల్లీ!

అన్నేడమ్మా

మా

అన్నేడమ్మా!"

ఝుమ్‌క ఝుమ్‌క ఝుణాఝుణాఝుం

[నృత్యం]

[పాపాయి నృత్యం ఆగుతుంది. ఒక విషాదభంగిమలో నిలబడ్డ తల్లిగొంతుకలో కదలిక. కుంచుకున్నగాత్రం క్రమేణా విలోమంలో చలిస్తుంది.]

"ఓ .... పా — పా — యీ .... !"
" .... మ్మా .... !"

[పిల్ల నిశ్చేష్టకాగానే తల్లిలో గొప్పచలనం. పిల్లచుట్టూ నృత్యం చేస్తో]

"కంటి నీరేలనే — చిన్నారి తల్లీ
నీ
కంటి నీరేలనే — చిన్నారి తల్లీ"

" .... మ్మా .... !
అన్నేడమ్మా
మా
అన్నేడమ్మా ;"
[పాపకు స్పృహరాగానే తల్లికి ఆశ్చర్యం, భయం]

" నిద్రిలోని కలలనెన్నొ చెప్పాలమ్మా !
పేదరాజు పెద్దమ్మ — సంజవేళలో
నీలాల నింగిలోన — కెంపులుంచిందీ;
కెంపుమాడి నల్లబడీ — మబ్బయ్యిందీ;
నల్లమబ్బులోన మెరపు — చిందులాడింది;
మబ్బుకరిగి వడగళ్లా — వానయ్యింది;
వడగళ్లను ఏరుకొనా — నోరూరింది.
అన్నమాట అనిపించి — తెల్లపోయానే
అన్నలేని ఆటలు నాకేలనె తల్లీ !
పి—లు—వ—వే .... మ్మా !
అన్నేడమ్మా
మా
అన్నేడమ్మా!
ఝుమ్కఝుణా ఝుమ్కఝుణా ఝుం.
[నృత్యం]

[దీనంగా జాలిగా మూలనుంచి వెనుతిరిగి చూస్తుంది పాప.. తల్లిలో చైతన్యం కలిగి నిలువునా కరిగిపోతూ]

" ఓ .... పా — పా — యీ .... !
ఏ పిలుపు వినుట పడదే తల్లీ !
నీ కడకిక రాడమ్మా — చిన్నరి అన్నా
చిన్నరి అన్నా ! "

" .... మ్మా .... !
"చిన్నరి చిరునవ్వును తా నవ్విన నీఅన్నా !
నేలపైని నడయాడుట చూడము తల్లీ !
మనకడకిక రాడమ్మా
చిన్నరి అన్నా
చిన్నరి అన్నా !"
" ఓ .... పా — పా — యీ ! .... హో !
ఒంటరిగా ఆడుకోవె చిన్నరి తల్లీ !
కొండపైని నీ అన్నే దాగెను మళ్లీ
చిదిమిన ఓ మొగ్గవోలె చిల్లెను తల్లీ !"
[తల్లి మళ్ళీ నిశ్చేష్ట అవుతుంది.]
" .... మ్మా .... !
ఎన్నొ పరుగు వాసంతాల్ గడచిన కూడా
తిరిగిరాని అన్నకొఱకు ఏడ్వాలమ్మా !
అన్నయతో ఆటలాడి పరుగులు పెట్టి
పొదలమీటి చదలదాటి ఎగురన తల్లీ
హా .... న్నా
న్నా !
[కొయ్యబారి పడిపోతుంది పాప. తల్లికి స్పృహ లేదు]

చిరంజీవి

అనగా అనగా ఒక కొండపక్క ఊళ్లో, ఏటి ఒడ్డున గుడిసెలో ఉండేది ఒక చిట్టితల్లి. అందాల పాలవెల్లి: సుగుణాల కల్పవల్లి. రూపాన కనకవల్లి ఆ చిట్టితల్లి, ఆ ఊళ్లో అంతటా :

తరుచుగానే వినుచునుందుము
చిట్టితల్లీ చిన్నిమాటలు;
తెల్లవారే వేళలందున
ఒంటిగానే కానిపించును;

చిట్టితల్లీ చిన్నిమాటలు
తరచుగానే వినుచునుందుము.
హితుల నెరుగదు, సఖుల నెరుగదు.
చిట్టితల్లీ చిన్ని బ్రతుకు;

గుడిసె ప్రక్కన పురివృక్షం
ఏరినీడల ఒంటిగానే
చిట్టితల్లీ ఆడుకొనుచూ.
వెర్రిపాటలు పాడుకొనుచూ,
తనతొ తా మాట్లాడు కొనుచూ,
యుగయుగాలకు చిరంజీవిగ
గడుపుతుంటుంది.

రంగురంగుల పూలపైపై
ఎగిరిపోయే సీతచిలుకలనో.
ఆకుపచ్చని నేలపైనే
ఆడుకొను ఏ చెవులపిల్లలనో,
చూడ సాధ్యం ఔను కానీ,
చిట్టితల్లీమాత్ర మెప్పుడు
గోచరం కాదు.

జగతిలో అచ్చెరువులెన్నో,
జగతిలో దుర్ఘటనలెన్నో,
జగతిలో దుఃఖమ్ములెన్నో,
ఇదియు నందొకటి.

" ...కారుమబ్బులు దెసల క్రమ్మెను:
గాలివర్షం వచ్చితీరును;
చేలగట్లను నీమతల్లీ
దిక్కుతోచక నిలిచిపోవును;
గొడుగు పట్టుకు వెళ్ళిరావమ్మా;
తల్లితో ఇటు తర్లిరావమ్మా!"

తండ్రి మాటలు చెవిని పడగా
శిరసుపైనే దాల్చుకొంటూ
తల్లికోసం చేలగట్లను

తడుముకొంటూ అడుగులిడినది
చిట్టితల్లీ సంజవేళల్లో.

వానరాకడ, ప్రాణపోకడ
దైవమైనా ఎరుగనేరడు;
వర్తమానపు మంచుతెరలలొ
తడుములాడే నరుల కింకెట్లు ?

కారుమబ్బులు గడ్డకట్టెను;
నేలవాసన దెసల గ్రమ్మెను;
మబ్బు కరిగీ ఏకధారగ
కుంభవృష్టిని వెళ్ళగ్రక్కెను;
చేలు గట్లూ ఏకమయ్యెను;
దిక్కులే సంద్రాలు అయ్యెను

నీటి తోపుకు, నీటి ఊపుకు,
తడుముకొంటూ, తూగులాడుతు
తల్లికోసం తండ్రి ఆజ్ఞను
పొలములంబడి వెళ్ళిపోయెను
దిక్కు తెన్నూ లేని చిట్టి.

తల్లి తండ్రీ రాత్రి అంతా
చిట్టికోసం వెదుకజొచ్చిరి—

దిక్కులన్నీ పిక్కటిల్లగ
చిట్టితల్లిని పిలచుకొంటూ.

చిట్టి వెళ్ళిన జాడగానీ,
చిట్టి కంఠస్వనముగానీ,
చిట్టి నడిచిన చోటుగానీ,
చిట్టి అడవిని కానరాదయ్యె.

చిట్టికోసం బెంగటిలుతూ,
చిట్టికోసం కలలుగంటూ,
చిట్టికోసం ఏడ్చుకొంటూ,
తల్లి తండ్రీ తిరిగి వచ్చారు.

నాల్గురోజులు గడచిపోయెను;
వాన నీరే తరిగిపోయెను;
ఊరి వెలుపల పొలములంబడి
నేలనూతిని చిట్టి తేలింది.

ఆ కథనే నేటికీ ఆ గుడిసె ప్రక్క మర్రికొమ్మల చీకటి జీమూతంలో కీచురాళ్ళు పాడుకొంటూంటాయి. ఆ చిట్టితల్లి చావునే స్మరించి నేటికీ అక్కడి గుడ్లగూబలు రోదిస్తూంటాయి; ఆ తల్లిదండ్రుల మూర్ఖత్వాన్ని తలచుకొని ప్రతిరోజూ తీతువు పిట్ట తిడుతూనే వుంటుంది.

రాజరాజు

అదిగో అటు చూడు!

ఆ మొగలి డొంకల మొదళ్ళమ్ముంగల పారే పంటకాల్వ గట్టున కనిపిస్తున్న దెవరు? బ్రతుకల్లా దిగులుగా, దుఃఖంగా, అర్ధనగ్నంగా, అర్ధభోజనంతో గడిపిన ఆ రా జ రా జు ఎవరంటావ్?

ఒకప్రక్క గోదావరీ నదీజలాలు పండించే కాశ్మీర ఖండాలు! మరొకప్రక్క మధురనారికేళజలాల మించిన గోదావరీపవిత్రజలాలు!

సస్యశ్యామలమైన ఆంధ్రదేశపు సిరిసంపదలన్నీ ఆదౌర్భాగ్యుని జీవితానికి అందని మ్రానిపళ్ళయ్యా యెందుచేత?

దివ్యమైన ఆంధ్రదేశపుమట్టిలో పుట్టి, దివ్యమైన ఆంధ్ర దేశపు మట్టిలో తిరిపెమెత్తుకు తిరిగి, దివ్యమైన ఆంధ్రదేశపు మట్టిలో అనాధగా కలిసిపోయే ఆంధ్రుడా నీకు జోహారులు.

ఏ తల్లి నిన్ను కన్నది నా తండ్రీ? ఏ తండ్రి నిన్ను కన్నాడు నా నాయనా? ఏ నాయకుడు నిన్ను పాలిస్తున్నాడు?

అబ్బా! దరిద్రపు సాహచర్యంలో జీవితాన్ని సాగించ లేక మృత్యువులో మృత్తికలో లీనమైపోయ్యావా?

'జీవితం విటీక' అంటాడు ఆరుద్ర; 'ఎడారిఓడ జీవితం' అంటాడు సోమసుందర్; జీవితమంటే ఇదేనా చిట్టితండ్రీ?

పంకరాపు — వేగపారే
        పంటకాల్వ — పడతిపర్రికా—
మొగలిడొంకల — మొదలలోనే
        పండుకొన్నాడు — తలనానుకొన్నాడు
కట్టుకొనిన — కాపీనంతో
        అతడివల్వలు — నిండుకొన్నాయి
శైత్యదేవత — శీతలమ్మే
        వాడివాడిలో గూడుకట్టింది
చాపలాగ — పేనుకొన్నా
        మొరటుజుట్టే — ఇసుకనింకింది
ఆ నిదర్దేవి — ఆశ్లేషంలో
        మాతృదేశపు — మధురిమనంతా
ఊదర్రిమూర్తే — చూరకొన్నాడు
            ఆ
క్షుద్రమూర్తే — చూరకొన్నాడు.

        "ఆకలో — దాహమో !
        దాస్యమో — దరిదర్రిమో !
        ఏమో ! — ఏమో !"
దివ్యగౌతమి — కావేరి గంగా
        నదులవన్నీ — అతని కలలో
పొంగిపొంగి — పొర్లిపోయాయి

౩

శాష్కలమ్మల — చాలులోన
శాకవృక్షపు — తతులఛాయా
రాజరాశై — రాజ్యమేలాడు
ఆ అంధభిక్షువు
రాజరాశై — రాజ్యమేలాడు
దివ్యమృత్తిక — పుట్టాడతడు
దివ్యమృత్తిక — పెరిగినాడు
దివ్యమృత్తిక — కలిసిపోయి
దివ్యమౌని — దివికిపోయాడు

"ఆ-క-లో — దాహమో !
దాస్యమో — దరిద్రమో !
ఏమో ! — ఏమో !"
ఎన్నెన్నో గొంతుల — చించుక
"స్వతంత్రమో, చావో" అంటూ
విపినాలన్నీ — విలపించాయి
ఇసుకఎడారుల — ప్రళయ మరుత్తులు
స్వేచ్ఛాపూర్ణిత గభీర కంఠాల్
విప్పి విప్పి — రోదించాయి
"స్వతంత్రమో — చావో" అంటు
ప్రళయగానముల — విలయవేగముకు

విచ్ఛిపోవు — ఆ పటప్రమూర్తిలో
ప్రతిధ్వనించిన — మృత్యుమూర్తియే
"స్వతంత్రమో — చావో" అంటు
కలత కలతగా పలికింది;
కలత కలతగా పలికింది;

మధురస్మృతులు

ఆ ఊరిబయట మైదానంలో గుంపులవాళ్ళు గుడిసెలలో విడిసే నల్లజీడి చెట్టుక్రింద చాకిరాయి మీద కూర్చుని విలపించే ఆ యువకుడు ఎందుకోసమని?

అతని జీవితానికి పరమార్థమేమిటి ?

సర్వసంపదల కాలవాలమైన అతనిజన్మలో శఃలోపాన్ని సృజించిన విధాతనేమనాలి ?

ఎన్నివత్సరాలైనాసరే ఎడతెగని విరహంలో రోదించే ఆ యక్షునికి మోక్షమే కలగదా ? అతని దుఃఖాన్ని వారించ టానికి మార్గమేలేదా ?

ఎంతగ ఏడ్తునో గుంపులపిల్లా
నిన్ను తలచి నేను :
అయ్యొయ్యొయ్యో ఆనందంలో
గడిపిన ఆ రోజూ

: అపకురాగా తిట్టుకొందునో
దీవెన లిస్తానో :
బ్రతుకు మకిలితో వెలుగు మాసినది
గుంపులోళ్ల పిల్లా :
దరిగానని నాశోకం నన్నిక
ముదుసలి చేసింది :
వలపు వెల్లువల దరులు తెగినవి
హృదయమందు నాకు.

చీకటి కొప్పును చెంపకుచేర్చిన
వలపు ముంజికానా :
ఎంత అందమే ఎంతతీపియే
ఎంతానందమ్మే :
నీ నవ్వుచూచితే అచ్చంతా
ఆ చందమామ నవ్వు.
నీ కన్నుల్లో నక్షత్రాలే
తళుక్కు మినుక్కుమనును.
అయ్యయ్యయ్యో ఆనందంతో
గడిపితి మారోజు.
ఊరిబయట ఆ కంకర దిబ్బను
చాప కొంపపక్క.
చాకలిబాది తయారుచేసిన

నాచు చాకి రాయిని
చతికిల బడినే నిన్నడిగితినే
గుంపులోళ్ల పిల్లా!

"పాలముంచినా నీటముంచినా
నీదే బలువ"ంటీ;
"వెక్కిరించినా అక్కున జేర్చిన
భారం నీద"ంటీ:
"బ్రతుకును, భావిని, మనసును, పదమును
నీకిచ్చా"నంటి:

గుంపుల పిల్లయు నవ్వెనప్పుడే
కలువ పూవునవ్వు;
"అయ్యయ్యయ్యో మీరంతా
ఓ పెద్దకులం దొరలు;
ఊరుఊరునా పందుల తోలుక
బతుకు చుందుమయ్యా:
పోనియన్నా, నీకూనాకూ
వార మేర చాలా;
మగడుచూసినా కులంచూసినా
నైపదు ఏమాత్రం;
చాల్లేవయ్యా, ఊరోక్కవయ్యా
ఎందుకు రా తంటా?"

"గుంపులపిల్లా గుంపులపిల్లా.
ఎన్నో వలచినానే!
కోరిన వరాల నిత్తువటంచును
మ్రొక్కుచుంటి నీకు."

దిగులెరుగని ఆ దేవకన్యయూ
దిగ్గున నవ్వింది:
సిగ్గెరుగని ఆ దివ్యహృదయమే
చేరదీసె నన్ను:
హాయిగ తీయగ ఆనందంతో
గడిపితిమాపూట!
ఏమయ్యామో, ఏమన్నామో.
ఏమిటి తిన్నామో
ఏమాడేమో, ఎందున్నామో,
ఎట్లా గడిపామో,
స్వర్గంలాగే తోచిందప్పుడు
చావులేని క్షణము;
గాలిలోన మేం తేలియాడితిమి
ఆ మధుర క్షణము;
ముడివిడువని మా గొంతుకలన్నీ
గుసగుసలాడేయి:

గసుర్వాబుతో పళ్ళెంతా తే
చెమ్మట క్రమ్మంగ.
అమృతాస్వాదన చేశామప్పుడు
అమృత ఘడియల్లో.
హాయిగ, తీయగ ఆనందంతో
గడిపితి మాపూట.

నీది సమస్తం నాదేనంటూ
అప్పుడె అన్నాను;
ఎక్కడికైనా, ఏమైనా సరె
నాతో రమ్మన్నా.

"అంతఃపురమున ఉంచెదనే నిను

చాపగుడిసెలేలా?"

"మాట తప్పితే నాగతి ఏమిటి?

కొంప కూలిపోదా?"

"నీకోసమ్మయి మిత్రుల బంధుల
నందరి విడిచెదనే:
నీకోసమ్మయి పేరూ కీర్తీ
అన్నీ మరిచెదనే"

ఏడుపు గొంతున వెలువడు మాటల
శ్రద్ధగ ఆలించి.
గుంపులపిల్లా, చిరునవ్వంతా
పెదవుల్లో దాచె;
కన్నుల్లోపల గిరగిర తిరిగెను
ఉప్పునీటి బొట్లు;

బరువుగుండెతో, దిగులు ముఖంతో
తెల్లబోయె నామె ;
వణకే పెదవుల తొణకని మాటల
వేదన కురిపించె ;

అది చూస్తూనే ఆకర్షణతో
పెదవుల చుంబించి ;
"హంసతూలికా తల్పాలున్నాయ్
అనుభవించి నువ్వు ;
నీ పాదాలను నా తలమోడ్చుక
సేవించెద" నంటి.

ముక్కుపైన తన వ్రేలు వేసుకొనె
గుంపులోళ్ల పిల్ల ;
వింగి దిక్కుగా నిగిడించె తర్జని
గుంపులోళ్ల పిల్ల.

"గొప్పవైన మన దేవుళ్ళు మాకే
దేవుడు ఉన్నాడు:
మన తప్పులకై యముడు ఎపుడూ
నరకం వేస్తాడు.
చావు వస్తుందని భయమే లేదా
సన్నెల బుల్లోడా?"

"దేవుడంటవేం. మీకేం దేవుడు?
దేవతలు లేదే:
మీవాళ్ళెవ్వరు పూజించరుగా
దేవుడన్నవాణ్ణి?"

గుంపులపిల్లయు నాప్రశ్నను విని
ముగలిపూల నవ్వె:
"మంచివోళ్ళకే దేముడు గిముడు;
ఆళ్ళకేంటి ఆడు?
ఎండల కొండల పుట్టల గట్టుల
తిరుగుతాము మేము;
ఆకుల అలముల తినితిరిగే మా
కేటి దేవుడయ్యా?"

నా ఆరచేతిని విప్పిపట్టుకుని
చేయిచూచె నామె

[illegible] పుట్టినదినినది
[illegible] పిల్ల.

గుంపులపిల్లా పాణిగ్రహణం!
పళ్ళు మిల్లుమనగ
ఝనఝన ఉరుముచు వేదినెత్తురే
నాలో పొంగింది.
ఆమె కన్నులను ప్రేమప్రవాహం
ఉప్పెన పొంగింది.

పెళ్ళి .క తనే చూపించింది
పెదవిని విరిచింది
"కోరిక ఒకచో కొమ్మ ఒక్కచో;
అంతే నీ''కంది.

అయ్యయ్యయ్యో అకాలమే ఈ
జోస్యం చెప్పిందో
బ్రతుకు వెలుగులే ఇరుల మునిగినాయ్
గుంపులోళ్ళపిల్లా

"పదాలుకట్టైతే విద్దెలు వస్తవి"
అంటూ చెప్పింది;
"పదాలుపోనీ విధాలు చెడనీ
నీవె చాలు"నంటి.

అంటినా దేవో తాపపాపముల
నిప్పునిప్పుమంటి:
“వాటను, వాటను వాళ్లెవయ్యా
వాటు చెప్పినావా:
పవాలు పోసి పధాలు పెడసి
నేనుంటే వాలా?
దేవుడుండెను; పాపాలున్నాయ్;
నాతోటేటయ్యా!”

“దేవుడు పోనీ పాపం రానీ
గుంపులోళ్ళ పిల్లా!
ఒక్కముద్దు నను పెట్టనిస్తివా
పుణ్యమంత నీదే!”

ఆ హృదయంలో అణుపణువునా
జాలి నిండెనేమో
గుంపులపిల్లయు, అనురాగంలో,
ముద్దు నిచ్చెనాకు.

ఆమెకన్నులను నీరుచిమ్మటను
చూచానప్పుడె నేను;
ఉరలిన నీరము చెక్కిలిజారగ
చూచానప్పుడె నేను;

నింగినుండి తెలి మేఘముల
వాన రాలినట్లు
నాగుండె జారిపో నిట్టువట్టై
తెల్లపోయినాను.

"నన్ను మరచిపోరా. నాబావా!"
అంటూ వేడినదామె;
"అమ్మయ్యో అది వల్లకాదు నా
క"ంటూ భీష్మించి
"వినవే వినవే నాప్రియురాలా !
విడువనునే"నంటి;
"సరిలే చూదమురా; రేపుదయము!"
వెళ్లి పోయినాను.

మరునటి పుదయం మమతలు తోడ్కొన
తిరిగి వెళ్లినాను :
ఏమని చెప్పను? శిథిలాలున్నవి;
ఆనమాలె ఉంది.
గుంపుల పిల్లయు ఏమయ్యిందో
గుంపులాన్లై లేరు;
గుంపులుకట్టిన గువారమ్ముల
జాడ కూడ లేదు.

పొయ్యి పెట్టినా రాళ్ళమధ్యన
బూడిద మిగిలింది.
బూడిదనూస్తా చీకటివాకా
అటుదే హాన్యంటి ;
గుంపులపిల్లాయి వాల్చిపోయిన
గుండె బూడిదా
పొయ్యిబూడిదలో కలిపివేసుకొని
బనువుగ తిరిగొస్తి :

బ్రతుకు వెలుగులే ఇరుల మునిగినవి
గుంపులోళ్ల పిల్లా !

ఆడజన్మ

అటుచూడు.

ఎంత తారతమ్యమో ! నిర్జీవమైన ఒకరాతిబండని పెన వేసుకొనే లతలాగ, నిర్దాక్షిణ్యుడైన పురుషుడి విశ్వాసాన్ని కాంక్షించే ఆమధురమూర్తి దుఃఖం !

ఆదుఃఖంలో మనకి ఆమె పవిత్రత, అనంత నిరంతరత్వం కనిపిస్తాయి కాని, ఇటు మిత్రుడు అటు ఇల్లాలు — అందరూ ద్రోహం చేసినా తెలియని అమాయకురాలైన ఆమె భక్తి జ్ఞాపకం వస్తాదా ?

ఆమెకు మాత్రం విస్మృతి అన్యాయం జరిగించదా? ప్రేమించే పురుషుడే కాకుంటే ఆమె బ్రతుకేంగాను?

పురుష జీవితానికి స్త్రీ బంధనమైపోతే, ముందుకాలి బంధమైపోతే ఆ స్వర్గంకూడా ఒక నరకంకాదా;

ఆలోచించు;

ఎవరిని మాత్రం ఏమనగలం కనుక? అందరికీ అన్ని కారణాలూ ఉండనే ఉన్నాయి.

కారణాలకేం, కావలసినన్ని. కాని, వివేకవంతుడైన మనిషి కార్యంలోని మంచి చెడ్డల్ని పరిగణించాలా? లేదా?

I

"ఎందుకు, ఎక్కడికెడతా నంటవ్?" అన్నది ఆడది:
వారిరువురునూ చెట్టు క్రింద కూర్చుండిరి.
తరతరాల నిశ్శబ్దం హృదయంపై బరువెక్కెను;
సముద్రాల లోతుల్లో పేరుకొన్న నీలంవలె
తమకన్నుల వెన్నెలలో దాగుకున్న
కలువల పరస్పరం హరించిరి.

II

"నువ్వంటే తీరని భయంనాకు" అన్నాడతను:—
"అందానికి వన్నెలు తెస్తువు; అటుపై

చందానికి వెన్నెల పూస్తుప్పు : అటుపై
నా హృదయం నీ తుమ్మెద కనులల్లో చిక్కుపడి
దారీ తెన్నూ గానక కొట్టుమిట్టాడును ;
దిక్కూ దైవం లేకనె తపియించును.”

III

“ఓ అల్లానా!” అన్నది ఆడది; “అదికూడా కారణమా!
ఎన్ని చిక్కులైనా ఇష్టపడుతవి ;
ప్రేమకు హృదయం ఉంటేచాలును.
నాదృష్టిలో అందానికి వన్నెలు తెచ్చేవన్నీ
జాబిలి వెన్నెలలో రంగరిలిన
పూదేనియ పుప్పొడి కాంతులు.”

IV

“అయినా సెలవ్ మరి,” విదల్చుకొన్నాడతను;—
“మొహమాటం దేనికిలే. ఇటుచూడు!
ఎంతని తీపిని తింటాం? ఊరికె,
అదేపనిగ తినినకొద్దీ మొహం మొత్తదా మరి?
అయినా చిరకాలపు స్నేహితుడై
నను నమ్మిన నీమగడంటే నాకు జాలి.”

V

“ఛా. అదికూడా కారణమేనా?” అన్నది ఆడది.
“కంచెకు అవతలి మల్లెను నువ్వూ

చప్పులారగ వాటిని జూస్తావ్
ఒక్కోసారి ఇటువైపు వాటిని చూస్తే పోయేదేమిటి ?
ద్వేషించే అధికారం ఎవరిది ?
అందులోన తప్పేమిటి ఉన్నది ?"

VI

"అయితే సరే :" అన్నాడాయువకుడు ఆమెతో :
"స్వేచ్ఛా వాయువులలో నా ప్రేమయు
ప్రతిపుష్పంపై వ్రాసే రోజుల్లో
ఒకయువతికి నామాటను దానముచేసా తెలుసా ;
తిరస్కరించెనె. తన్నొక్కర్తినే ప్రేమిస్తానని ;
అది ఒకర్తియే మనసా ప్రేమిస్తున్నది."

VII

"అదేమిటిలే, అదికూడా కారణమేనా ? "అన్నది అతడి,
"ప్రేమ విహంగానికి స్వేచ్ఛా విహారమున్నది:
వలపు ఎరిగి జీవిక సాగించే హక్కున్నది.
నాలో చిరకాలం కరిగిన నీమూర్తిని, నాహృదయంలో
అమూల్యమై స్థిరమై నిలచిన నీమూర్తిని
చూసి చూసి ఎట్లామరవగలను చెప్పు ?"

VIII

"పాపం, నీకా ?" అన్నాడతను. "కౌగిలిలో శిశువున్నది:
చేయెత్తున కొమరిత ఉన్నది.

ఈ రెండూ నాసివలు కనుకనె
సమూనానికి నిన్ను వదిలి నే పోతానంటున్నా.
జ్ఞానం అజ్ఞానపు సంధినిగల పిల్లలు
మన దినచర్యల పరిశీలిస్తే — అమ్మో!"

IX

"అబ్బే! అదికాదా కారణమేనా?" అన్నది ఆడది:
"పసిబుగ్గల పాపల కేమిటి తెలుసు?
ఒక చెంపను పాలూ, వేరొక చెంపను నీరూ—
నీకౌగిలిలో నాకొమ్ముల నీహృదయానికి అదుముకొని.
నాపెదవుల నీపెదవుల కలుపుకొని
ఆనందించినమా పట్టని కుర్రలు."

X

అతనికికోపం రగిలిరగిలి జ్వాలల నలుముఖాల విస్తైసు:
"ఛీ ఛీ, నీబ్రతుకుకు అందంకూడానా?
నీఅందం బొగ్గయినట్లే ఉన్నది చూడ చూడ.
ఇటువాడూ, అటునేనూ—ఇంకా ఎవరో జుర్రుకొనగ
మిగిలిన పిప్పివి నీవై, నాప్రాణానికి
దాపురించి పీడించెదవా రాక్షసి?"

XI

ఆమెయు అవమానపు హాలాహాలం దిగమింగుకొని
"ఈ మగాళ్లు. అయ్యో. ఈ మగాళ్లు!

అయ్యయ్యో, అందమైన ఈ మగవాళ్లే
ఒకరోజున తము వలచిన, వలపించిన శరీరాన్ని
మనసారా అనుభవించి, అనుభవించి
అనంతరం శవంవలెను చూస్తారే !"

XII

అపుడే ఆయమ రోహిణియై నిప్పులు చెరిగెను.
"వన్నెల చిన్నెలాడిగా, సుందరాంగిగా
ఒక అతివను పేర్కొను అధికారం
మీకెక్కడ ? మీకెవరిచ్చిరి ?—చెప్పుసమాధానం !
నా బ్రతుకును విచ్ఛిన్నం చేసితివే
నా బ్రతుకును నిట్టెటను ముంచితివే.

XIII

"చల్లని చందమామ గగనమ్మున అందమైనదే కాని
అది నిన్నెన్నడునూ కాల్చలేదు.
మా ఆయన నన్ను గణించిన కొద్దీ
శత సహస్రకాంతికరమ్ములు చాచిచాచి నే
నిన్నే నాహృదయానికి హత్తుకొంటి !
నిన్నే నాఅధిదేవత వంటిని.

XIV

"ఒక అందమైన ఆడదాన్ని ఎవడైనాచూస్తే తక్షణమే
తన హృదయం ఆమెకు అంకితమని

మోకరిల్లి సంసిద్ధుడు దొసటు!
కాని, ఉప్పొస్తేరావైపోయే ఆడదిరొంగిపోక ఏంచేస్తుంది
తన ఉన్నతి మరచిపోయి కడు ఘ
న్నత నందుతుంది దిక్కులేని ఆడది.

XV

"ఆడది సుందరాంగికాదా?— బిమ్మల పాలించినం
సారమ్మున నిల్చినంత కాలమూ
ఆడది సుందరాంగికాదా, చెప్పుము?
కాని, ఒకపరి అనువిచ్చినంత పసువిచ్చిన వలపుం
సుందరాంగి చందం బొగ్గయినయట్లై!
వన్నెలాడి వలపే దుమ్మైనయట్లై!

XVI

"ఒక నిముషం నీశ్రద్ధను నా మాటలకిచ్చి వినుము.
ఆడది చెప్పరాని విషయంచెప్తా; నిటు
అడదాని చిరునవ్వులకోసం పాత్రికులాడు
కొందరు పురుషులు దఫదఫాలు చేసే చిహ్నాల
పరికిస్తే జంతువు లనిపింతురు;
రాసుకు పూసుకు తిరిగే చేష్టల.

XVII

"తమకోరిక తీరనియంతకాలమూ పురుషులు మమ్ము
త్రిజగతీపతి కోటీర దివ్యరత్న

రాజీనేలు పజ్రాలతురాయి వందున్రి.
తపకోరిక తీరని యంతకాలమూ పురుషులు
పాతాళలోకంపు టిపికు సందులందు
దిగబారిక పెరచు గాఢాంధ రేఖనందున్రి.

XVIII

"నా స్వేదానికి విలువలక్కర్లేను నువ్వుకూడ నిజానికి
నాకసుపై హరివిల్లును చూసీ
నాటుష్నను గల పుట్టుమచ్చకో
నాచుట్టూతోకాడిస్తూ.... ....చివరకు తృప్తిపడి
నాభర్తపైన నాకుంగల ప్రేమను చంపి
మళ్ళీ నిరసిస్తూ ఇటు నిర్లక్ష్యింతువు.

XIX

"భ్రాంతిలోన పేస్వప్నాల్ కన్నను, మోహంతో
ఏరీతిని బాసలు చేసిన గాని
చివరకు నీవూ ఇంతేనే అని
ఇంతకన్న ఆవంతయు నాఅవసరమే లేదని
నీ ప్రవర్తనే చెప్పక చెప్పెను;
నీబ్రతుకే సాక్ష్యం చెప్పెను.

XX

"అల్లిబొల్లి కబుర్లతో చెప్పరాని ద్రోహం నిజముగ
ఏమిత్రుని కొనరించావో—

అయినా నిస్పృహని అనటం!
నిర్జీవులని అపస్మృతులని అతిపంచ పేర్కొంటూ
సాధారణ స్త్రీలని కనిపెట్టినట్లుగా
చివరకి నిరసిస్తూ నిందించెదవు.

XXI

"సరితే, నిన్నే మనిలాభం! ఒక్కొరుగని తాపరాన
కాలుజారి పాపానికి నేనే
కుళ్ళి కుళ్ళి గతియిస్తా కాని.
శాంతరిన్నిదేని మన్నన గతులేని ఆనదాన్ని
అన్యాయం చేసిన కార్యానికి
నిన్నించేస్తే పాపం తీరును."

ఇదీ సంగతి :

మానవుల జీవితం వ్యక్తిగతంగా ఇట్లా తయారయింది. ఇంచు మించు ప్రతివాడి జీవితం ఒక పేదరాజు పెద్దమ్మ కథ.

మనుష్యులు తమ తెలివితక్కువలకీ, దుఃఖాలకీ 'అనుభవ' మన్ని పేరుపెడతారు; వేదాంతులు ఈ 'అనుభవా'న్నే 'కర్మ' అంటారు.

ఆగోదావరి అకస్మాత్తుగా పొంగివచ్చి కురప్రసన్యాసి వెంకన్న ప్రాణాలు బలిగొన్నదే దానికేమి 'కర్మ' వచ్చింది!

ఆపిచ్చిపిల్ల తనఅన్నని కోల్పోటానికి ఏపాపం చేసింది? శ్యామలపయోధాలే కరిగి వడగళ్ళని కురుస్తున్న సమయంలో అన్నలేని ఆకలి బాధేంటని రోదించే ఆ అమాయకురాలు ఏ నేరం చేసిందని?

తల్లిని తోడ్కొని రావటానికని వెళ్ళిన ఆపాప తనువే చాలించుకొన్నదిగదా— అకలంకమూర్తులుగాను, ఆపాపగాని చేసిన అపరాధ మేమిటి?

నాయనా: మానవ ప్రయత్నాలను మించినశక్తి, మానవకృషిని అపహాసించే అధిభౌతిక శక్తి ఇంకా ఏదో ఎక్కడో ఉండనే ఉంది. అదే అపహసిస్తూ ఉంటుంది మాటిమాటికీ మన ప్రయత్నాల్ని.

అవునమ్మా! అదినరే. ఆ అధిభౌతిక శక్తి పరిహాసాల మాటకేంలే. మృత్యువుకి, దయ్యానికీ నీవు శిరసొగ్గి నడవవలసిందే. అదికాదనను.

కాని; కాని—

ఆ పరాయైన గుంపుల పిల్లకోసం గోలపెట్టే కుర్రివాడి గందరగోళం విన్నావుకదా! అదేమన్నా సబబుగా ఉందీ?

అదేమిమాట బాబూ! నువ్వు కోటివరహాలు క్రుమ్మరించు! ఆ ఆవేదన తొలగిపోదు. అది హృదయానికి

సంబంధించినది నాయనా ! దానిని అర్థం చేసుకోవటానికి హృదయం ఉండాలి.

రాజరాజును చూశావుగదా ! [illegible] మేటి పవిత్రపాత్ర మనుదలను. అతనికాగతి రావటానికి కారణం ఏమంటావ్ ? ప్రారబ్ధం : కాదంటే సమాజం.

కాకపోతే రాళ్లపట్టున ప్రాపంచికసుస్థ ఆ ఇల్లాలిని కొంగవోగ్రసే ఆ నీచస్వభావం అతనిలో ఎలావచ్చింది? ఆది జన్మ అందుకోసం కాదుగదా !

సరే. వ్యక్తిగత జీవితాలింత భయంకరంగా ఉన్నాయి. సమాజంలో ఒకపక్క హిమాలయోన్నత శిఖరాలు; మరో పక్క పాతాళలోక పర్యంత అగాధాలు.

ఉండవచ్చు. ఉంటే, దానిని సమతలంచేసే ప్రయత్నాలేమీ సాగటం లేదా ?

లేకేం ! సూక్తులు వినిపిస్తూనే ఉన్నాయి ! సిద్ధాంతాలు వల్లిస్తూనే ఉన్నారు; నీతులు ప్రవచిస్తూనే ఉన్నారు. ప్రతిఒకడు నేడు నీతికోవిదుడు; ప్రతి ఒకడూ నేడు తత్వవేత్త; ప్రతి ఒకడూ నేడు సిద్ధాంతి. అయితే వచ్చిన లోపం ఏమిటి?

మద్రాసు పర్యటన.

అన్నావ్, బాగుంది. ఈ రాజ్యాలూ రాజ్యాంగాలూ ఏమి సాధిస్తున్నాయో చూడాలని ఒకసారి ఒక బ్రహ్మరాక్షసికి బుద్ధిపుట్టింది. బుద్ధిపుట్టడం తడువుగా శ్రీయుత బ్రహ్మరాక్షసి మహారాజులుంగారు మద్రాసు పర్యటనకని బయలుదేరారు. అలా బయలుదేరి, వారేమేమి సాధించారో, ఏమేమి పరిశోధించారో, ఏయేగృహాలకు ప్రారంభోత్సవం జరిపారో పత్రికలలో వచ్చింది ఆ వార్తలు నీకు సంక్షిప్తంగా చెప్తాను విను:

1

రాత్రిగర్భ సంగలత్సన్ని
వదలుపుట్టిన శుభముహూర్తం
వేళలో రానావులిస్తూ
నల్లరాక్షా పసుపువెలువడి
తన పిశాచానీకమ్ము సర్వం
పాలితమ్మెప్పటురాదు సంచెనా
మూడుగోరే షికారేగెను
చెన్నపురికొక బ్రహ్మరాక్షసి

2

కొండదాటి లోయమీటి
పచ్చనేలల గనవి నడచి

పెద్దమనిషికి చేతివెత్తిం
పరెసు తోకను ముందువెనుకను
ఊపుకొంటూ సాగినది రా
చెన్నపురిలో విహారానికి.

3

అయ్యబో
ఏమిచెప్పను బ్రహ్మరాక్షసి వేషముండం:
ఆదివారం మెరీనాలో
రోల్సురాయిస జమీందారుల
శివి ముమ్మూర్తులను దాల్చింది:
తనపసందుకు తగిన రీతిని
సూటు వేసిం దంతెగాని
(ఖద్దరే తనకెంతో యిష్టం)
తోకచుట్టూ బెజ్జెమొక
కాజాగ కుట్టించె.

4

చెన్నరాష్ట్రం రాజధానిలో
కానుపించెను ప్రతీ లాయరు
'బాపు'రూమున పేడకుప్పలో
తోకపురుగుల చీల్చి చంపుట;
దానితో మన నాయకుని

తెంచేసి విప్పి ఆడింది చివరనో
'ఘూమిరో' పనిచేసిమంగని
కలయ గుర్తొచ్చి

5

నాజుగములు చనెనా లేవా
భగవంతకి కవిరాజు కన్నుపె
మదన కామేశ్వరీదేహ్యాం
అమ్ముతూ మార్ మార్కెటంతా
'తెలియనేవా అణువుదాంయలు
తెలుసు ఆయుర్వేదమున కొని—
దానితో తిట్టింది రాక్షసి—
తెలివికొలక నిజధర్మసూత్రిం:
ఇంటిపేర్ కస్తూరివారే
ఇంటిపేర్ కస్తూరివారే.

6

చూస్తూచూస్తూ సాసివాదట
చేసుకొన్నది బ్రహ్మరాత్రిని:
కడుపు కక్కుర్తిలో కలిగి
అమ్ముకొను ఆ పెంటపిల్లల (?)
చూచినది ఇంతగా క్రిమి
సంతతులు ఎట్లబ్బెనోయని:

హాయిగవికసించేస్ను మోహం
అలసి ఉద్రేకమంటు ఉంది
ఎంతో సంతోషిస్తామోమని
'Zoo'లో తిరిగేసుకుని నగరాన.

7

ఇంతలో హిందూమహాసభ
ఆవరణలో పల్లవించిన
పూర్వజన్మం "నేను స్వామి !
మతపిశాచిని" అంటుపల్కిన
హాయిగా చిరునవ్వునవ్వుతూ
"ఓహో నేస్తం ! ఉంటివా నువ్వు ?
ఇక నరకే నేనింకపోతాను" నంటు
పల్కెను బ్రహ్మరాక్షసి స్వప్నపవనం.

8

బీదలై, నిరుపేదలై, కష్టజీవులై
తారాడు కార్మికకర్షకాళి
"అన్నమన్నా, ఆకలన్నా!"
అన్నమాటకు
దేశరక్షణపేరుతో వీరాగ్రగణ్యుల
చేతులకు సంకెళ్లవేసి
జైలులో శిక్షించు విధముకు

బ్రహ్మరాక్షసి ఆత్మ పొంగెను
నరకమంచున జైలుజీవిత
మెట్లు పెంపుపడంగవలెనో
అడిగితే చావుంతునను కొని.

9

ఇంకతడయక బ్రహ్మరాక్షసి
మంత్రిగారిని చూడవెళ్లెను;
[బుద్ధికే మంత్రాంగమనదగు]
ఒకరొకళ్లను కూలద్రోయక
శాసనపు సభ మందిరంలో
ఓట్లతో మెట్లెక్కిపోతూ
ఒకనిమించిన పాలనము
వేరొకడు సాగిస్తూ,
కలియుగానికి కీర్తి తెస్తున
కాలరుద్రుడు కన్ను తెరచును;
ఇదిగో రానుందె విలయం?
ఇంక ఫరవా లేద'టంచును
బ్రహ్మరాక్షసి వెళ్లిపోయింది.

మానవసముపార్జన.

ఈ సారి అర్థమయిందనుకుంటాను; మన సమాజం ఇట్లా ఉన్నా, మన సామాజికానుభవాలు ఇట్లా ఉంటాయి.

ఏమిటనుకున్నావ్? ఈమనుషులూ, ఈ నాయకులూ, ఈ పాల
కులూ దేనిని సాధించారంటావ్?

బుద్ధియుతులంతాను కలసీ
ఏమి సముపార్జించినారు?
వసుధలో
ఏమి సముపార్జించినారు?

ఓ ఐక్యవిశ్వమా! అవిభాజ్యవిశ్వమా!
నిన్ను తునకలు చేసిరే
బుద్ధియుతులంతాను కలసి.
చిన్ని దేశాలుగా, బుల్లి రాజ్యాలుగా
ఖండఖండాలుగా నిను చించినారే,
వలస రాజ్యాలుగా కుంచించినారే
బుద్ధియుతులంతాను కలసి.
ఈ వ్యక్తికొక కొంత — ఆ వ్యక్తికొక కొంత
గోచిపాతల వలెనె పంచీ
చీడపుర్వులవలెన చేరీ
నామరూపాలెల్ల నాకివేశారే—
బుద్ధియుతులంతాను కలసీ
ఏమి సముపార్జించినారు?
వసుధలో
ఏమి సముపార్జించినారు??

ఓ అమర మానవా! ఓ ఆది మానవా!!
ఏ కుటుంబము చీల్చినారే
బుద్ధియుతులంతాను కలసి.
జాతులని మతములని కులము శాఖలటంచు
ముక్తునియ లోనరించిరే,
విభజించి పాలించిరే,
బుద్ధియుతులంతాను కలసి
నాగరిక వ్యామోహ పంకిలమ్మున బడుచు
రంగురూపాలెన్ని గమలుగా పేర్చినారే
మృత్యుహోమం వ్రేల్చినారే
కనయ మంటల కాల్చినారే
బుద్ధియుతులంతాను కలసీ
ఏమి సముపార్జించినారు?
వసుధలో
ఏమి సముపార్జించినారు??

ఓహో నిరంతమా! కాల ప్రవాహమా!!
ఏ విహాసపు యాత్ర వెరచినారే
బుద్ధియుతులంతాను కలసి.
మానవ్య రేఖలను ఆకృతి నొసంగుచును
చారిత్ర్య ఘటనలన్
నీరూపు దిద్దినారే,

ఆవ్వంత మొనగినారే
బుద్ధి యుతులంతాను కలసీ.
మతిలేని గతిలేని సామాన్య మానవుల
పీడించి తాడించి
నిలువెల్ల దోయించి
పాలించినట్టి యా
పరపీడకుల చరిత
పాడింపగా నిన్ను బంధించినారే
పరమ పుణ్యాత్ములౌచు
బుద్ధి యుతులంతాను కలసీ
ఏమిసముపార్జించినారు ?
వసుధలో
ఏమిసముపార్జించినారు ? ?

దేవాదిదేవా ! ఓ అధిమానవాత్మా !!
నీరూపు వేర్పఱచి, నీకొక్క పేర్పెట్టి
నీమహాత్మ్యము నిర్ణయించీ—
బుద్ధియుతులంతాను కలసీ—
మతముగా కర్మగా మంత్రమ్ముగా నెండిగ
మానవ్క చర్చిలుగా తరలించి
తరతరమ్ముల మార్చినారే
బుద్ధి యుతులంతాను కలసీ;

మనిషి జీవితమంత చేసినా మరణాల
　　విద్వేష ద్రోహాల నింపివేశారే
బుద్ధి యుద్ధంతాను కలిపి
　　ఏమిసముపార్జించినాడు ?
　　　　　　మనుషలో
　　ఏమిసముపార్జించినాడు ??

బోగంది.

ఒక నాయకుడితో ఇంటర్వ్యూ కంటే, ఒకసానితో ఇంటర్వ్యూ నయమనిపించింది నాకు. నాయకుడి ముఖానికి ఎదురుగా పట్టిన అద్దం సాని. నాయకుడి సంఘ సంస్కారం సాని ముఖంలో కనిపిస్తుంది. సాని నీ సమాజ సంస్కృతీ దారిద్ర్యానికి చిహ్నం. మానవుడిలోని పశుత్వానికి బలిగా కైంకర్యం కావింపబడిన జానిస.

మన నాయకులు సంఘసంస్కర్తలు. సమాజంలోని ఎత్తు పల్లాలను సమతలం చేసివేస్తారు. అలాగే చేసివేశామని "భోగంమేళాల నిషేధం బిల్లు"ను వారు ప్రకటించిన తర్వాత నేను బోగందాన్ని ఇంటర్వ్యూ చేశాను; ఆమె అంటున్నది:

1

"నవ్వుతున్న ముఖమున్నది నాకు: అంతేకాదింకా
　　నాప్రియులందరి కోసం

చమత్కారమున్నది నాలో
నాచలిసిగచుట్టూ ఘూసరమున్నది—
అంచలి పువ్వులు అతిమధురాలే
అందుకె నే నానందంతో
మైమరచానని అంటారా మీర"న్నది వారాంగన.

2

"దుఃఖమె నాకీ చిరునవ్వును నేర్పెను ;
పాపమె నాకీ జోస్యం నేర్పెను ;
హృదయంలోపలి దుర్గంధం
క్రమ్ముకొనేందుకు కూర్చినవీ పువ్వులు ;
మృత్యుముఖంలో దూర్చిన తలతో
కడసారిగ విరజిమ్మే నా నవ్వుకు
ఎందుకు నిందిస్తావోయ్ ?" అన్నది వారాంగన.

3

"అది గదిగో కఠిన శిలాకారాగారంలో
పీడిత జన విముక్తి గీతం
పాడిన పాపానికి బలిగా
ధనస్వామి కాహుతియై పోయిన ఖైదీ
మారక్తం మాచెమ్మట
నైవేద్యంగా ఇడుతూ
మిగిలిన కంకాళాలే నేనూ నా సోదరులూ.

4

"చూడు. ఈచిరునవ్వుల ముసుగు వెనుక చూడు
హాలాహలం దాచుకొనే నేను;
అంతులేని దుఃఖంక్రమ్ముకొనే నేను—
అలసి అలసి సాయంత్రం సొలసిపోవు ప్రాణానికి
కల్లముంత అర్పించి
వళ్లమరచి నిద్రించే వాడు
మాకన్నా శవం నయం "అన్నది వారాంగన.

5

మరచక్రింలో పడి చచ్చే నా సోదరుడూ
గనిలో వనిలో క్రుళ్ళిన నావాడు
రిక్షాతో ఊపిరి ఆగినవాడు
రాక్షసరతిలో నుర్రెక్కెడి నేనూ చిరునవ్వుల చిందుదుః
నాజీవిత మాఖరు అగు సూచన
నాముఖముకు తెలివెలుగై
నన్నింకాఆకర్షిత నొనరించును," అన్నదివారాంగన.

6

ఈచిరునవ్వును చెండాడగ తిలపోసే నిఃశ్వాసము
నాదుఃఖం నాపెదవిని విల్వానా—
తలచుటూ తడిగుడ్డను చుట్టేనా
నా చన్నును కరిగించి నీరు పొలిపించానా? — అవును;

నిజమే నాధారం తరిగిపోవు;
నిజమే నా హృదయం తేలికౌను;
కానీ నా కడుపున బడబాగ్ని రేగు "నన్నది వారాంగన.

7

మా అపమానం మేళం నిషేధించ నెంచావే! – ఐతే
నా ఆకటికేమిటి చెప్తావ్?
సంఘంలో నన్నెట్లాచూస్తావ్?
నా జీవితపరమావధి కేమిటి నీమార్గం? చెప్పు :
విషం మ్రింగి చనిపొమ్మనియా?
విలాసమై కృశించమనియా?
మొసలికంటి కన్నీరిక దేనికిలే! "అన్నది వారాంగన

8

"ఈఃధనస్వామి నందనవనమున పండుమాసంలో
ముఖప్రీతి ముసుగుధరించుట
కుక్షింభరకవచం దాల్చుట;
మర్యోధనలో మోగిసిన దుశ్శాసనులంతా కోరితే
రక్తంతో కొనుక్కున్న
చెమ్మటతో కొనుక్కున్న
నవముసుగును దాల్చనీండి," అన్నది వారాంగన.

నాయకుడితో ఇంటర్వ్యూ.

అకస్మాత్తుగా నాకు నేనుగా నాయకుడితోనే ఇంటర్వ్యూ చేయాలనిపించింది. ముంజేతి కంకణానికి అద్దమెందుకు? ఉత్తముడైన నాయకుణ్ణి ఎంచుకోండి—అతడు ధీరోదాత్తుడు కావచ్చును: ధీరలలితుడు కావచ్చును; ఏదైనా కావచ్చును—అతనితో ముఖాముఖి ఇష్టాగోష్ఠి చేయాలనే ఉబలాటం నాలో బయలుదేరి ఒకరోజున వారిదర్శనం చేసుకున్నాను. ఆనాడు :

నేను : చెప్పు చెప్పు గాడిదా
కథను చెప్పు వాడిగా
వ్రాసికొంటు పోదిగా
నీచరిత్ర కీనాటిదా ?

గాడిద : చేపలు ఎగిరినప్పుడూ
అడవులు నడచినప్పుడూ
మర్రులు ముల్లుకొనను మొలచినప్పుడూ
జాబిలి నెత్తుటి మడుగైనప్పుడూ
పాలకడలిలో శేషశయుని
బొడ్డులోంచి బ్రహ్మకు
తోబుట్టువుగా జన్మించాను.

నేను : నమోనమః ::

గాడిద : ఆఁ! ఏమనుకొన్నవ్ ?
మాంత్రికుని శిరస్సుతోటీ
తాంత్రికుని నయనాక్ తోటీ
కొంగరెక్కలవంటి చెవులతోటీ
దయ్యంఅడుగుల నడకలతోటీ
చతుర్భుజుండనై జన్మించాను.

నేను: శుక్లాంబరధరంవిష్ణు శశివర్ణం చతుర్భుజం
ప్రసన్నవదనంధ్యాయేత్ సర్వ విఘ్నోపశాంతయేత్.

గాడిద: నాతంబురపాట మాని
పృధ్విమీద కన్నువేస్తె
నాసంగీతపు అపస్వరానికి
శేషబాబు బుస్సుమంటె
నల్లవాడు గ్రహియించి
నల్లవాడె శపించాడు.

నేను : ఓహో అదాకధా ?

గాడిద : వినవోయ్గాడిదా ముందు....
నాటినుంచి నేటిదాక
మూగనై నారహస్యాన్ని
ఎడదలోనే మడచుకొన్నాను.

నేను : ఎంతకష్టం, ఎంతకష్టం, దారితప్పిన....

గాడిద : ఓయి వెర్రివెంగళాయీ !
నావెన్నెల రోజులు నీవెరుగవ్లే
తియ్యని కాలం కాస్తా
నా పదఘట్టన నలిగిపోయె
ఎరుగుదువా నాచెవులకు
శంఖం ఊదిన రోజుందని ?
నాడెక్కలకొన వ్రేళ్లుండిన
గతకాలం నాకుందని ?

నేను : ఆహా ! తరువాత ?

గాడిద : ఓ, ఓ, ఓ, ఓ, ఓ ....

ఆరాత్రి.

....గతాన్ని తలచుకుని నాయుడు ఎంత ఓండ్రపెట్టినా ఆరిపోయిన దీపం గతం: భవిష్యత్తుకు వెలుగునివ్వలేదు. భూతకాల ఔన్నత్యాలోక పెనుభ్రాంతమై మానవుణ్ణి కర్తవ్యతా విముఖుణ్ణి చేసినంతకాలం అతని జీవితం ఇంగువకట్టిన గుడ్డ. నేతులునాకిన తాతల మూతులునాకి కడుపునింపుకోలేం కదా ?

ఈ భయంకర జీమూతావృతమైన అర్ధరాత్రి ఎప్పుడు గడు

స్తుంది? ఈ ధాత్రికి నవవసంతోదయశ్రీలు ఎప్పుడు వస్తాయి?

ఈలోకానికి నవకాంతులు వస్తాయా? ఈ మానవాళి భవిష్యత్తు కంటుందా?

ప్రశ్నలు! ప్రశ్నలు!! ప్రశ్నలు!!!

"దారి పొడుగునా
ముళ్లపొదలతో
మోటరాళ్లతో
గుట్టలదాటీ
నేస్తం, ఎంతవరకు మనయానం?"
"తప్పదులే తుదిదాకా."

"ఇంతనిష్ఠురము
ఇంతకష్టమయి
ఇంత వెట్టతో
ఎంతకాలమీయానం?"
"తెల్లవార్లరా నేస్తం."

"కన్నుకానని
కాళరాత్రిలో
దారిపొడుగునా
కననౌనా దీపం?"

"కారుచీకటుల
కాళరాత్రిలో
వేగుచుక్కయే దీపం."

"అయ్యయో
దిక్కు తెలియకా
కన్ను కానకా
తడుముళ్ళాడుతు
ఎట్లాగడపడమీరాత్రి ?"

"కొనఊపిరితో
కొనఆశలతో"

"ఇంతవరకు
ఈచీకటి దారిని
ముళ్ళ పొదలనూ
రాళ్ళ గుట్టలన్
కొండలదాటీ
వెలుగు పొందిరా
ఎవ్వరైనా నేస్తం?"

"శ్రిమదమాదులన్
లక్షలాదిమంది."

"అన్నల్లారా
ఒక్కల్లారా
మీతోసమాన
భాగస్వాముల
వచ్చానంటే
ఆదరించురా ఒకరైనా?"
"వాడూ వీడూ
అతడూ ఆమె."

చీకటివలె మృత్యువు మనల్ని అహర్నిశలూ ఆవరించి మన హృదయాల్లో భయాందోళనల్ని వెదజల్లుతున్న సమయంలో,

నేటిరాజకీయాలు కేవలం వ్యాపారరంగాలై (నిజాయితీని) "ఇచ్చి (మంత్రిపదవులు) పుచ్చుకొనే" సిద్ధాంతాలమీద నడుస్తూన్న సమయంలో,

నేటిరాజకీయ పక్షాలు కొద్దిమంది స్వార్థం కోసం బహుజనుల పిచ్చితనాన్ని ప్రకోపింప జేస్తున్న సమయంలో,

నేటి సమాజంలో ఒకవర్గం—సర్వసుఖాలుపొందే వర్గం ఒకటి ఒంటి పెదవితోనే నవ్వుతున్న సమయంలో,

మనిషిలో ఏకాకితనమా! ఒంటిపులి రాకాసితనమా! బలహీనుని పారుబోతుతనమా! నీ అడుగులజాడల్లో విజ్ఞానాన్ని వెతుకుతున్నాడు మనిషి.

కాపకురా మనిషీ నీళ్లని: ద్రాక్షాసవం కాదెప్పటికీ! వల్లించకు నాయనా నీతుల్ని; పంపబడ్డావ్ ఎప్పటికీ మనకి!

భయం విడువు ముందు; భవిష్యత్తు నీదే; ఆలోచించు నరుడా! అడుగు ముందుకెయ్యి!

ఈవర్తమాన జీవితాన్ని ఆలోచించలేను; ఇందు ఒక్క క్షణంకూడా విశ్రమించలేను; మంచి మలుచుకొన్న భావివైపు పరిగెడుతున్నది నామనస్సు. చిరకాలపు మానవ తపస్సు వ్రేల్చిందిక హవిస్సు.

భయంలేదు నాయనా! అర్ధరాత్రి ముగిసింది. ఇక రానున్నది ఉదయసంధ్య; అదే యుగసంధ్య.స్వర్గలోకం భూమిపై అవతరించనున్నట్లు 'అరోరాబోరియాలిస్' కాంతుల అరుణ రాగాలు ఉత్తరాదినుండి ప్రసరించటం చూడటంలేదా?

దిగులు విడువు విద్యార్థీ!
దిగులు విడువు ధీమంతా!
దిగులు విడువు కార్మికా:
దిగులు విడువు కర్షకా!
దిగంతముల దివ్యకాంతి
దృగంతముల స్వప్నభ్రాంతి
అదే కాంతి, అదే క్రాంతి, అదె సంక్రాంతి!

ఉదయ సంధ్య.

వైతాళికుడు.

వ్యక్తి దీపితాన్ని. సంఘదీపితాన్ని పరికించి, పరిశోధించి, అలసి, మెల్లగా కళ్ళుమ్మూసుకొంటూ దుఃఖతిమిరాలు భాగ్యోదయారుణ రాగాలతో పెనగులాడుతున్న సమయంలో........

నేనా? నేను నేనేనా? నేను ఉన్నానా? అనే మీమాంసతో ఇదమిత్థమని తేల్చే శక్తిలేక, బహిర్గతమైన ప్రతీదీ నువ్వు లేవంటూంటే, అంతర్గతమైన ప్రతీదీ నువ్వే సర్వమంటుంటే— ఏదీ నమ్మలేక బ్రతకలేని మనిషి సమాజమే బండరాయన్న అనుకొంటూ....

ఓహో! ఇటువచ్చే ఓ సామాజికుడా! ఛోఛో ఇటు వచ్చే ఓ నాయకుడా! హలో! ఇటువచ్చే ఓ నాగరికుడా!

పాతగోడలకి కొత్త వెల్ల వేసే మీరంతా ఆపాతకొంపని కూల్చి కొత్తగోడలు కట్టాలని ఆక్రోశించిన ఈ నవయుగ వైతాళికుని సమాధి వద్దకి రండి. ఈ సమాజ వ్యవస్థనే మారుస్తామని ఆయనపై ప్రమాణంచేసి చెప్పండి. ఆయన ఆత్మశాంతికై ప్రార్థించండి!

ఓహోహో బాటసారి ;
వింటావా ? చిన్నకథను !
కలలకత ఒకింతకాదు

నిజజీవిత జన్మగాథ
సాధారణ వగగాధల
నేనసలే చెప్పబోను ;
ఓహోహో బాటసారి !
ఘనుడే మన కందుకూరి : :

సాటిలేని ప్రతిభ కలుగు
అసమానుడ వీవైతే,
అదృష్టద్వారబంధముకడ
వెలిపొందిన ఓమనిషీ !
ఇటుపరుపుము సానుభూతి—
నిరుపేదయె కందుకూరి :

కళలమీటు కిన్నెరతో
పాటపాడు కవివైతే
ఈస్మశాన సమీపాన
నడయాడే బాటసారి!
గుండెపిప్పి తొంగిచూడు
స్థిరుడయ్యా కందుకూరి!

తనరచనా పటిమతోడ
ఏ సంఘం బాగుపడెనొ;
తన సంస్కృతి ఘటనతోడ

నిజజీవిత జన్యగాథ
సాధారణ వగగాథల
నేనసలే చెప్పబోను ;
ఓహోహో బాటసారి !
ఘనుడే మన కందుకూరి : :

సాటిలేని ప్రతిభ కలుగు
అసమానుడ వీవైతే,
అదృష్టద్వారబంధముకడ
వెలిపొందిన ఓమనిషీ !
ఇటుపరుపుము సానుభూతి—
నిరుపేదయె కందుకూరి !

కళలమీటు కిన్నెరతో
పాటపాడు కవివైతే
ఈస్మశాన సమీపాన
నడయాడే బాటసారి!
గుండెవిప్పి తొంగిచూడు
స్థిరుడయ్యా కందుకూరి!

తనరచనా పటిమతోడ
ఏ సంఘం బాగుపడెనో;
తన సంస్కృతి ఘటనతోడ

ఏదేశం జ్వలియించెనో;
ఆదేశం, ఆసంఘం ఋణంపడిన
నిజపురుషుడు కందుకూరి.

నరులపైన, రచనపైన,
శ్రేయమార్గ వర్తనమున
ఏకాంతిని బరపెదవో,
ఏతీరున చూసెదవో,
అట్టివాడు! ఉత్కృష్టుడు
ఉజ్వలుడౌ కందుకూరి

స్నేహపాత్ర ఔచిత్యం
ఎవనియందు వెలిగిందో
అట్టిజీవి చల్లారుట
జాలికంటి నీటికణం
రాలదగిన సమయస్మృతి ;
ఘనుడయ్యా కందుకూరి !

అరుణతార పొడిచింది.

నేనున్నూ ప్రమాణం చేశాను. నేనున్నూ వీరేశలింగం పంతులుగారు తీర్చిదిద్దిన ఆదర్శపథాలతో తిరుగులేని యాత్రను కొనసాగించాలని సంకల్పించాను.

సమాజ సంస్కరణ సాగాలంటే ముందు భౌతిక బానిసత్వం తొలగిపోవాలి. ఈ బానిసత్వాన్ని ప్రతిష్ఠించేందుకే చెరసాలల్ని, కొరడాలని. ఉరికొయ్యల్ని సృష్టించి — ప్రభువులు మానవ చైతన్యాన్ని బంధించి పశుత్వాన్ని ప్రతిష్ఠించారు.

ఆ పశువు విజృంభిస్తున్నది. దాన్ని చెలరేగ నివ్వకూడదు. దానిరంకెల్ని అణచివేయాలి. దానిఉరకల్ని అరికట్టాలి.

ఆ సంకల్పంతోనే పిడికిలి గట్టిగా బిగించి అరిచాను:

బోయీల్ మోసే పూలపల్లకీ !
కూలీల్ కట్టిన రాజభవనమా !
రాజులు ఎక్కే సింహాసనమా !
న్యాయంచెప్పే మునసబులారా !
స్వేచ్ఛను అణచే జైలధికారీ !
గుర్తించండోయ్ గుర్తించండి !

మీ బధిరాంధక అధికారంలో
అడుగున నలిగి, ప్రక్కకు అణిగి
రోదించే ఆ బానిసజీవుల
ఆక్రందన ఆర్తవరావం
గుర్తించండోయ్ గుర్తించండి.

మీ బధిరాంధక అధికారంలో
స్వార్థ తో చేసిన మీ ద్రోహం

అణచింది అమాయకుల్ని.
రాచరికం నాదేనంటూ
చెలపోసే సైనికపద్దాల్
స్వాతంత్ర్యమే నాదేనంటూ
బంధించే ఇనుప గొలుసులూ,
అధికారం నాదేనంటూ
ఉరివేసే దండనీతి,
మహారాజుల భూషణమంటూ
సామాన్యుని పీల్చే తురాయి
కొరడాలు, తుపాకిగుండ్లు
ఇవ్వన్నీ రాజరికాలా?
—ఇవ్వన్నీ ఇకపై నిలవవు.
సామాన్యుని ప్రతీకారమిక
ప్రజ్వలమై జ్వాలల చిమ్మి
అధికారుల విరోధశక్తుల
తక్షణమే మారణహోమం
చేస్తాయని గుర్తించండి.

ఎన్నెన్నో నామాల్ రూపాల్
ధరియించెను రాక్షసతత్వం
చీకటియై, పిశాచగుణమై,
ఫాసిజమై, సామ్రాజ్యమై

చెలరేగుట లిఁక భరింపం.
సామ్రాట్టుల దౌర్జన్యాలను
దూషించును దేవుడు నరుడు!
బానిసలై కటకటలాడే
జాతులకే నెత్తురు పొంగును;
చిరకాలపు తీరని కోరిక
నిరాశతో గుండెలు చీల్చెను—
కరుణించిన మానవ ప్రేమలు
భరియింపక నేల కూలినవి!
రెపరెపమండీ కరుణ కాలినది—
కన్నీరిక కార్చం వాటికి
రాకాసికి దండం పెడుతూ
స్తుతిచేస్తూ కూచోం ఇకపై
గర్జించిన తషకుల నిదిగో
పూజించిన దయ్యాన్నిపుడే
తక్షణమే హోమం చేస్తాం.
తిరుగుబాటు చెలరేగిందదిగో,
అదిగదిగో కోటలు కూలెను
అరుణతార పొడిచిందిక.
మానవుడా! పోయేదేమిటి?
బంధనములు, బందెలదొడ్డి;
శాసనములు దండన లికపై

లేవయ్యా ఓ మానవుడా!
మానవుడే ఒకడై, సముడై
కులాల, వర్గాల, జాతుల త్రెంచే
పరశురాముడై 'రాజులత్రోసి
ఆటనుకట్టి. వ్రిజాస్వాముడై
భూక్షేత్రం పండిస్తావు.

సంజాయిషీ.

.... ఇంక నేను చెప్పుకోవలసిన సంజాయిషీ కూడా ఉన్నది.

సమాజమనే బ్రహ్మాండమైన యంత్రంలో నేనుకూడా ఒకచిన్న భాగాన్ని. నాకున్నూ ప్రత్యేకమైన ఆకారం, ఉపయోగం, పని ఉన్నవి.

సమాజమనే బ్రహ్మాండమైన యంత్రంలో ఒకచిన్న భాగాన్నైన నేను లేకపోతే ఆయంత్రం తిరగదు. ఆ సంగతి నాకు తెలుసు. యంత్రమే లేకపోతే నేనుకూడాలేను.

సమాజమనే శరీరానికి కవినైన నేను ఆత్మని. నేనులేని ఆశరీరం శవం; ఆశరీరంలేని నేను దయ్యాన్ని.

పుటుకకీ చావుకీ మధ్య నివసించే నేను నాసంజాయిషీని వినిపిస్తున్నాను.

నేనే సంజీవితాన్ని; ఆత్మని; హృదయాన్ని; మేధని నరుడా!

తాడితులకు, పీడితులకు,
కార్మికులకు, కవినేను;
కర్షకులకు, కూలీలకు:
దానవులకు కవినేను;
'పాపాత్ముల' కవినేను.
సహోదరుల చెమటపైన
శ్రామికకుల శ్రమలపైన
కావ్యాలను వ్రాస్తాను;
"సుఖస్వాప్నిక జీవితమ్ము"
నోచుకొనని 'దౌర్భాగ్యుడ;'
తీరికింతయైనలేదు
అథవా తలపోతకైన,

గాయపడును హాలమంటే
భూతలమున కేమి ప్రేమ?
చీల్చివైచు చుక్కానిని
సముద్రమూ, ప్రేమించును?
భూగర్భాన్నిముడు గనులు
దోచుదొంగకై ఏడ్చునె?
శాంతిలేని శక్తులతో
ఓర్మిచూపు వంతెనపై
జాలిపడునె మహానదులు?

నందనవన మంద మంద
మలయానిల డోలికలో
షికారేగు తెరికలూ
"పాపాత్ముల" కవన్నారు ?

మట్టికామ పిదేర్పగ
కుమ్మరిసారెను త్రిప్పుడు;
ఆకాశం ఉత్కర్షకు
జవాబుగా నేకట్టిన
రెక్కల విప్పుడు;
నానిర్మిత ధర్మ్యహర్మ్య
స్తూపాతే భూకాంక్షల
చూపువేళ్ళు.

శిథిలకుడ్య పరిసరాన
నీడవెలుగు మిశ్రిమించు
కాంతులతో జాబిలి
వెన్నెల కురియును.
కాళరాత్రి సౌందర్యం,
కన్నతల్లి హస్తాల్లో
ఆకలిచే కుమిలే శిశువుల
రోదనలో ప్రతిబింబించును.

*   *   *   *

ఇది భయానక దారుణ విలయ సమయ
మిందు భీభత్సదేవి తాండవ మొనర్చు :

*   *   *   *

తాడితులకు, పీడితులకు,
కార్మికులకు కవిన్నేను ;
కర్షకులకు, కూలీలకు
బానిసలకు కవిన్నేను ;
"పాపాత్ముల" కవిన్నేను.
కార్మికునికి పక్కనిలచి
సుత్తివిసరి చూపిస్తా ;
కూలీతో, కొడవలితో
విప్లవాన్ని సాధిస్తా ;
తాపీతో చేయికలిపి
సమతల మొనరించేస్తా ;
లోతులెరిగి నదుల కెదురు
చుక్కానిని పట్టిస్తా ;
దూరదూర సంద్రాలకు
పడవనడిపి వలవేస్తా ;
కొండచరియలోని బిలం
మందు నింపి పేలుస్తా ;

ఇదిగిదిగో గొడ్డలికొన
నెత్తుటిలో స్నానమాడు;
తాడితులకు విముక్తిలక్ష్యం,
పీడితజన స్వర్గం నాదే;
బాధితులకు రాచబాట
ఇక నేనే చూపిస్తా!
పంటకాల్వలోని మురికి
నిక నేనే తొలగిస్తా!

[కంటిలోన వత్తిడుకొని
కాళరాత్రి పడక గదిని
ఒంటరిగా దీపంవలె
నాకోసం వేచియుండు
పిర్రియురాలొక స్వప్నంలా—
అయితే నాకా?—
తీరికింతయైన లేదు
అథవా తలపోతకైన.]

తాడితులకు, పీడితులకు
కార్మికులకు, కవిన్నేను;
కర్షకులకు, కూలీలకు;
బానిసలకు కవిన్నేను;
'పాపాత్ముల' కవిన్నేను.

యజ్ఞదీక్ష.

.... తన ఇల్లుచక్కదిద్దుకోవాలని, తన భాషను తాను అభ్యసించాలనీ ఏనాటినుండి తాపత్రయమో ఆంధ్రుడికి

.... అటు ముస్లింజులుం ఉర్దూనుతెచ్చి, ఇటు ఇంగ్లీషు 'ఈగో' ఇంగ్లీషును రుద్ది, నేడుఔత్తరాహుల 'అహం' హిందీని ఇచ్చి, తెనుగువాణ్ణి తెనుగుమాట్లాడకుండా, తెనుగువాణ్ణి తెనుగు బ్రతుకు బ్రతకకుండా చేస్తున్నవి.

ఎన్నాళ్ళు భరిస్తాడు ఆంధ్రుడు? ఆంధ్రుడు భాషాపరశేష భోగి. భూభారాన్ని భుజంమార్చుకుంటాడు; తప్పదులే విలయం వస్తుంది.

ఓప్పులేదిక మాకు ఒక్కక్షణమైన
ఒప్పులేమీతీరు ఒక్కత్రుటియైన

ఆంధ్రుడంటే అపరఆదిశేషువు సుమ్మ
సహనమ్మ అతగాని కెనలేని సొమ్మ
ఎవడు సహియించురా తననాల్కచీల్ప ?
ఎవడు భరియించురా తన కొంపకూల్ప ?

ఓర్పులేదిక మాకు ఒక్కక్షణమైన
ఒప్పులేమీతీరు ఒక్కత్రుటియైన

తనభాష తనవేష తనువుకోసూ:స
జానిసత్వం తెర్రిళ్ళుపదెనే పర్రియా:స !
ఎవరు బంధించారు నాగేంద్రునిపుడు?
ఎవరు ఎదిరించారు నాగేంద్రునపుడు?

ఓర్పులేదిక మాకుఒక్కక్షణమైన
ఒప్పులేమీతీరు ఒక్కత్రుటిమైన

బాలనాయనిభేటి బహ్మనాయనిధాటి
దిగ్దిగంతముదాటి లేదనునుసాటి
సాదురేగితె ఇంక విడువదురక్షణము
పార్రిణహానికి నిజం, పార్రిణమే ఫణము

ఓర్పులేదిక మాకు ఒక్కక్షణమైన
ఒప్పులేమీతీరు ఒక్కత్రుటిమైన.

అంజలి.

ఆదిశేషుడు భుజం మార్చాడు: భూలోకం కంపించి పర్వతాలు పతేలు మన్నాయి. చెట్లు తలలు నేలనుఢీకొన్నాయి. సెగలుముస్తూ, పొగలెగస్తూ లావా ప్రవహించింది. మహా సముద్రాలు కల్లోలపడ్డాయి.

బ్రహ్మతేజస్వి పొట్టి శ్రీరాముడు పరమపదించారు; ఆయన ఆత్మబలిదానం గ్రహించిన రాక్షసులు తనిశారు. శ్రీరాముని భక్తులు తమరక్తంతో తిలాంజలిఘటించి తర్పణలిచ్చారు.

ఆంధ్రులకు పర్వదినమది ! చిరంతన స్వప్నఫలమది !

అర్పించండి అంజలి !

జోహార్లు జోహార్లు పొట్టి శ్రీరామా !
ఆంధ్రజాతికి నీవు అసువులిచ్చావా !

పేరుకై రాముడని అన్నారెగానీ
రాముడన నీముందు ఎంతరాస్వామి
ఆనాడు ఆరాముడడవికేతెంచ
తోడుకొనివెళ్లెరా సతిని సోదరుని;
ఏతోడు నీడైన లేకుండనీవు
ఆకులలములుగాని అన్నమ్ముగాని
ఆరగింపకనీవు ప్రాణమిచ్చావు. ॥జో॥

కలదుకై కమ్మరా సాటిగామీకు
రాజ్యమ్మువదలుకొను గతిని రాముండు;
రాష్ట్రమ్ముసాధించు కతనగానీవు
జాతిగరువమునిల్ప జాతికాపాడ
జాతి జీవమునిల్ప జాతినిలుపంగ
ధృవతారలై చరిత నివసించినారు ॥జో॥

పంతమున భీష్ముడని యందురేగాని
పట్టిచూడగ భీష్మ౦డెంతరా నీకు ?
తండ్రికోసమె అతడు పట్టి భీష్మింప
జాతిజీవం కొరకు భీష్మించి నిలచి
జాతికయి జీవమ్ము లర్పించి నావు. ॥జో॥

సత్యమున కీషత్తుతావులేదంటు
హృదయాన నైరాశ్యమలముకోగానే
దిక్కు తోచని మూడుకోట్ల ఆంధ్రులను
పురికొల్పి మరివిడిచి ధృవుడవైనావా ?
ముక్కోటి గొంతుకలు ఎలుగెత్తినేడు
చాటుచున్నాయిరా నీదీక్షనిపుడు ॥జో॥

శోకించకే ఆంధ్రమాతా ! పునీత
పొట్టి శ్రీరాముడే చూపెనేదారి ;
ప్రతి ఇల్లు ప్రతిపల్లె ప్రతివాడునేడు
ఆంధ్రరాష్ట్రపుదీక్ష వహియించినారు
ఒక్కొక్క డొక్కొక్క శ్రీరాముడౌతు
రాష్ట్రసిద్ధికి ముందు కురికారుచూడు. ॥జో॥

మంగళం.

.... ఇంతకాలానికి గొడ్డువోయిన ఆంధ్రభూమి ఫలించింది. నేడు ఆంధ్రులమంతా ఒక్కటి !

.... నిలబడింది మన తల్లి చల్లనిమూర్తి పాల శిశువై మనముందు.

.... అన్నల్లారా! మీ ముద్దులు కురిపించండి!

.... చెల్లాయిలూ, ఎత్తుకొండి మీపాపని.

.... బాబూల్లారా! మీబిడ్డలో మీపోలిక చూసుకోండి!

.... పేరంటాళ్లంతా మంగళం పాడండి.

కడుపు చల్లని తల్లి! మా మాతెనుగు తల్లి!
పిడికిటిని కొడవటిని దీవించవమ్మ!
మముకన్నమాతల్లి! మాపాలవెల్లి!
నీవల్లనేసాగు మాబ్రతుకుబాగు
పచ్చపచ్చనితల్లి! బంగారుతల్లి:
పాడిపసువులరాణి! పరమకళ్యాణి!
కడుపుచల్లనితల్లి! మా తెనుగుతల్లి!
పిడికిటిని కొడవటిని దీవించవమ్మ!

....అనంతమైన మహాప్రవాహం ఒకటి సాగిపోతున్నది: అది కాలప్రవాహంకావచ్చు; లేదా కాలప్రవాహంలో అంతర్భాగమైఉన్న ఉన్నత కావ్యప్రవాహంకావచ్చు.

....ఏమైనా ఈ ప్రవాహం అనాది; ఈ ప్రవాహం అనంతం; ఈ ప్రవాహం చిరకాల ....

[రచనాకాలం: 1944 నుంచి 1954 వరకు]

గాడిద : ఆఁ! ఏమనుకొన్నావ్ ?
మాంత్రికుని శిరస్సుతోటి
తాంత్రికుని నయనాల తోటి
కొంగరెక్కలవంటి చెవులతోటి
దయ్యంఅడుగుల నడకలతోటి
చతుర్భుజుండనై జన్మించాను.

నేను: శుక్లాంబరధరంవిష్ణు శశివర్ణం చతుర్భుజం
ప్రసన్నవదనంధ్యాయేత్ సర్వ విఘ్నోపశాంతయేత్.

గాడిద: నాతంబురపాట మాని
పృథ్విమీద కన్ను వేస్తె
నాసంగీతపు అపస్వరానికి
శేషబాబు బుస్సుమంటె
నల్లవాడు గ్రహాయించి
నల్లవాడె శపించాడు.

నేను : ఓహో అదాకథా ?

గాడిద : వినవోయ్ గాడిదా ముందు....
నాటినుంచి నేటిదాక
మూగనై నారహస్యాన్ని
ఎడదలోనే మడచుకొన్నాను.